

NİŞANLANMANIN SONA ERMESİ HALİNDE HEDİYELERİN GERİ VERİLMESİ

Arş.Gör.Murat Doğan*

I. GENEL OLARAK HEDİYE KAVRAMI VE HEDİYENİN KAPSAMI

A) GENEL OLARAK HEDİYE KAVRAMI

Hediye, aradaki ilişkinin mahiyetine göre değişen saiklerle yapılan karşılıksız bir kazandırmadır. Üniversiteye giriş imtihanını kazanmak veya fakülteden mezun olmak hediye vermenin saikini teşkil edebileceği gibi, bir kimsenin yeni bir işyeri açması da hediye vermenin saiki olabilir. Bunun gibi, bir yakının yeni bir ev alması veya yeni bir eve taşınması halinde ev görme adı altında yapılan ilk ziyaretlerde hediye götürmek adet haline gelmiştir. Hediye vermenin saikleri arasında nişan ve düğün törenleri de yer alır. Gerçekten nişan törenleri, nişanlanan tarafların bu mutlu günlerini kutlamak yanı sıra, evlenmelerine katkıda bulunmak amacıyla hediye vermek için iyi bir fırsattır. Aynı şekilde düğün törenleri de, hem evlenenleri kutlamak hem de yeni yuva kuran çifte bir miktar maddi katkıda bulunmak için verilen hediyelere sahne olur.

Nişanlılık ilişkisi de çoğu zaman hediye vermenin saikini oluşturur¹. Bu bakımdan hediye, nişanlıların, nişanlılık ilişkisi içinde örf ve adet gereği olarak birbirine, karşılıksız olarak verdikleri şeyleri ifade eder². Aralarındaki yakınlaşmayı ve bağlılığı artırma düşüncesindeki nişanlılar için hediye verme en uygun yoldur. Hediye alan nişanlı, kendisine verilen değeri görerek müstakbel eşine daha kuvvetli duygularla bağlanacaktır.

* Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk A.B.D. Arş.Gör.

1 Feyzioğlu, 50; Oğuzman, 61; Schwarz/Davran, 51; Tekinay, 25.

2 Feyzioğlu, 50.

Hediye hukuki niteliği itibariyle bir bağışlamadır³. Gerçekten gerek nişanlılık ilişkisi içinde verilen hediye, gerekse borçlar hukuku anlamında yapılan bağışlama (hibe), karşılıksız kazandırmaları kapsayan sağlararası tasarruf işlemleridir⁴.

Hukuki nitelikleri bakımından aynı olmakla beraber, nişanlıların birbirine verdikleri şeylerin nişan hediyesi mi, yoksa genel anlamda bir bağışlama mı olduğunun tesbiti önem taşır. Çünkü, ancak nişanlılık ilişkisine dayanılarak verilen şeylerin iadesi Medeni Kanununun 86. maddesi çerçevesinde istenebilir. Bu mahiyette olmayan karşılıksız kazandırmaların iadesi ise ancak genel hükümler (BK. m. 61-66, 244-245) çerçevesinde istenebilir⁵.

Burada Yargıtay'ın bir kararında isabetli olarak yer verilen bir ölçüden yararlanmak işimizi kolaylaştıracaktır. Kararda "nişanlıların birbirlerine verdikleri hediye ve yaptıkları bağışın nişanlılık nedeniyle yapıldığı asıldır" denmektedir⁶. Buradan hareketle, nişanlılık ilişkisi esnasında yapılan karşılıksız kazandırmaların kural olarak nişan hediyesi olduğu, bunun nişan hediyesi olmadığını, başka bir sebeple verildiğini ileri sürenin bu iddiasını isbat etmesi gerektiği sonucuna varabiliriz. Nitekim kararın devamında da "Davalı taraf aksini de ileri sürüp yapılan hibenin nişandan başka bir nedeni olduğunu da kanıtlamamıştır." denerek bu husus dolaylı olarak belirtilmiştir⁷.

Ancak nişanlıyı evlilik öncesi cinsel ilişkiye ikna edebilmek amacıyla verilmiş bir şey sözkonusu ise, nişanlılık ilişkisi içinde verilmiş de olsa, ahlaka aykırı bir sonuca ulaşabilmek için

³ Feyzioglu, 50; Arsebük, 541 dn, 130.

⁴ Feyzioglu, 50; Arsebük, 541 dn, 133.

⁵ Y.2.HD., 12.10.1935, E.2263, K.2451, "Davacıyla davalının aralarında nikah bağı olmadan birarada yaşamaları sırasında verilmiş olan hülfiyat ve eşyanın nişan hediyesi olarak mı yoksa hibe suretiyle mi verildiği şahitlerden sorularak ona göre karar verilmek lazım gelirken adı geçen emvalin nişan hediyesi olarak verildiği sabit olmadan karar verilmesi yolsuzdur." (Erdem, 41). Arsebük ve Feyzioglu bu kararı nişan hediyesi ve hibe arasında fark gözetilmesi bakımından eleştirerek aralarında fark olmadığını ileri sürmektedirler,(bkz., Arsebük, 541 dn.133; Feyzioglu, 50). Oysa karardan anlaşılacağı üzere ortada tam anlamıyla bir nişanlılık ilişkisi bile yoktur. Nişanlılık ilişkisi olsa dahi karşılıksız kazandırma bu ilişkiden kaynaklanmamış olabilir. Böyle bir durumda da geri verme talebi ancak genel hükümler çerçevesinde ileri sürülebilecek, özel hüküm mahiyetindeki Medeni Kanun'un 86. maddesinden yararlanılamayacaktır.

⁶ Y.3. HD., 28.9.1981, E.3855, K.4304, (YKD. 1985, C.11, S.1,25).

⁷ Bkz. yukarıda dn.6.

verildiğinden bunu nişan hediyesi olarak nitelemek güç görünmektedir.

B) HEDİYENİN KAPSAMI

Hediye kavramı öncelikle takı olarak verilen mücevherler ile benzeri menkul eşyaları kapsar. Kural olarak paranın da hediye olarak verilebileceği söylenebilir de, veriliş amacı bakımından bir ayrım yaparak hediye niteliğini belirlemek daha isabetli olur. Mektup ve fotoğraflar gibi ekonomik değerden çok manevi değer taşıyan şeylerin hediye niteliği taşıyıp taşımadıkları ise tartışmalıdır.

1. Takı, Para ve Diğerleri

Nişanlanma, şekle bağlı bir sözleşme olmamakla beraber, çoğunlukla örf ve adete uygun bir törenle yapılır. Dolayısıyla nişanlılık ilişkisine dayanan ilk hediyeler törende takılan nişan yüzükleri olur. Nişan yüzükleri karşılıklı olarak verilmekle beraber, diğer nişan hediyelerinde her zaman böyle bir teati sözkonusu olmaz.

Örf ve adet kurallarının baskın olduğu nişanlılık ilişkisinde, yüzüklerin yanısıra takılan diğer mücevherler de hediyeler arasında yer alır. Özellikle nişanlı kıza takılan altın, elmas veya pırlanta gibi değerli bir madenden yapılmış bilezikler, kolyeler, küpeler, gerdanlık ve benzeri ziynet eşyaları hep nişan hediyesi kapsamında yer alır. Diğer taraftan erkek nişanlıya verilen pırlanta yüzük, altın saat, künye, kravat iğnesi, kol düğmesi veya kalem benzeri şeyleri de hediyeler arasında zikretmek gerekir.

Mücevherler (takılar) yanısıra, ekonomik değer ifade eden kumaş, ipek başörtüsü veya kravat, deri çanta veya cüzdan, elbise, ayakkabı, kristal süs eşyaları gibi menkul şeyler de nişan hediyesi olarak sayılabilir⁸. Ekonomik değerleri çok fazla olsa da otomobil, hisse senedi, deniz motoru gibi şeyler nişanlılık ilişkisi içinde ve bu ilişkiye binaen verilmişse, yine nişan hediyesi olarak kabul edilmelidir⁹.

⁸ Y.3.HD., 16.3.1981, E.1437, K.1454, (YKD.1981, C.7, S.8, 960); Y.6.HD., 1.4.1980, E.1979/11014, K.1980/3155, (YKD.1981, C.7, S.6, 695).

⁹ Feyzioğlu, 51.

Nişanlılık ilişkisine binaen verilmiş olmak kaydıyla yalnız menkul şeyler değil, apartman dairesi veya dükkan gibi gayrimenkuller de nişan hediyesi kapsamına girer¹⁰.

Nişanlılardan birinin diğer nişanlıya vereceği bir miktar paranın hediye olarak nitelenip nitelenemeyeceği ise tartışmalıdır. Aşağıda ele alacağımız başlık ve benzeri uygulamalardan farklı olarak, nişanlıların birbirlerine verdikleri paranın hediye olduğu çoğunlukla kabul edilmektedir¹¹. Ancak burada bir ayırım yaparak nişanlılık ilişkisi içinde de olsa, ahlaka aykırı bir amaca ulaşmak için verilen parayı hediye kapsamı dışında tutmak gerekir. Erkek nişanlının almak istediği hediyeyi kendisi almayarak, nişanlısının bizzat beğenerek alması için bir miktar para verdiği durumlarda ise bu paranın hediye niteliği taşıdığına tereddüt etmemek gerekir¹². Bunun gibi, çeyiz (cihaz) için eşya alınmak üzere nişanlıya verilen para da, parayı alan bununla çeyiz eşyası almış olsun veya olmasın hediye kapsamına girer¹³.

2. Başlık

Başlık, nişanlı kızın ailesi tarafından istenen ve genellikle erkek nişanlının kendisinin veya bir yakınının (çoğu zaman babasının) evliliğin gerçekleşmesi amacıyla kız babasına (eğer o hayatta değilse anasına veya ailenin ileri gelenlerinden birine) verdiği bir miktar para veya kıymetli eşyadır¹⁴. Yörelere göre ağırlık, kalın gibi adlar alan ve verilme şekli ve amacı farklılıklar gösteren başlık örf ve adetten kaynaklanan bir uygulamadır¹⁵. Kimi yerlerde kızın yaşına, güzelliğine¹⁶, aile durumuna göre, köy odası veya kahvesinde veya kız evinde pazarlık yoluyla belirlenen başlık daha çok kızın babasının

¹⁰ Y.3.HD., 28.9.1981, E.3855, K.4304, "Tapu kaydında yalnızca kayıtsız ve şartsız ve bedelsiz olarak hibe edildiğinden söz edilmesi nişanlılık döneminde yapılan bu tasarrufun, nişan hediyesi olarak yapılmadığının kabulüne yetmez" (YKD. 1985, C.11, S.1., 25).

¹¹ Tetinay, 28; Köprülü/Kaneti, 63; Akyol, 241; Gürsel, 27.

¹² Akyol, 235.

¹³ Akyol, 241; Öztan, 43; Tekinay, 33; Gürsel, 27; Y.6.HD., 6.11.1961, E. 3341, K.6070, (Erdem, 42).

¹⁴ Gürsel, 28; Feyzioğlu, 51; Oğuzman, 64 dn.44; Erdem (Başlık), 403; Hatemi, 270 dn. 207. Başlığın tarihçesi hakkında bkz. Erdem (Başlık), 403 vd.

¹⁵ Başlık, "ağırlık", ve "kalın" yanı sıra, "kalım", "babalık hakkı", "dayanma", "analık hakkı", "süt hakkı" gibi adlarda almaktadır. Bu deyimlerin kullanıldığı yöreler ve uygulama şekli için bkz. Gürsel, 28.

¹⁶ Gürsel, 27.

evlenmeye rıza göstermesi için verilmektedir¹⁷. Kız reşit değilse bu rıza kanuni bir zorunluluk ise de, reşit kız için kanuni bir zorunluluk olmayan rızanın örf ve adet gereği aranması erkek nişanlıyı başlık vermeye zorlamaktadır. Diğer yandan başlığın, aileden ayrılacak olan kıza o güne kadar yapılan masrafların ve kızın iş gücünden yoksun kalışın telafisi için ödenmesi gerektiğine inanılan bir bedel olduğu da söylenebilir¹⁸.

Başlık olarak verilen para veya eşyanın nişan hediyesi kapsamında yer alıp almayacağı tartışmalıdır. Bir görüşe göre, evlenmenin gerçekleşmesi amacıyla verilen bu tür para ve eşyanın da nişan hediyesi olarak kabulü gerekmektedir¹⁹. Buna karşılık diğer bir görüşe göre, her zaman olmasa da çoğu zaman bu ad altında para ve eşya verilmesi ahlaka aykırı olduğundan, bu nişan hediyesi olarak nitelenemez²⁰. Tekinay ise, nişan hediyesi olmadığını kabul etmekle beraber, ahlaka aykırı sayılmasının Borçlar Kanunu'nun 65. maddesinin uygulanmasını gerektireceğini, dolayısıyla başlık olarak verilenlerin iadesinin mümkün olmayacağını, bu sebeple başlık verilmesinin ahlaka aykırı sayılmayarak nişanın bozulması halinde sebepsiz zenginleşme kuralları çerçevesinde geri istenebilmesi gerektiğini ileri sürmektedir²¹.

Yargıtay, önceleri başlık adı altında verilen paraların nişan hediyesi sayılmayacağını kabul etmekteydi. Bazı kararlarında başlık adı altında para verilmesini ahlaka ve adaba aykırı bularak, ahlaka aykırı bir amacın elde edilmesi için verilen şeylerin iadesinin gerekmeyeceği sonucuna varmıştır²². Bunun yanısıra bazı kararlarında ²³ başlık alınmasının 28.11.1920 tarihli ve 55 sayılı Düğünlerde Men'i İsrifat Kanunu'na aykırı olduğu gerekçesiyle geri verilmesine ilişkin talepleri reddetmiştir. Bazı kararlarında ise ²⁴

¹⁷ Akyol, 235; Hatemi, 277; Öztan, 125.

¹⁸ Hatemi/Serozan, 67; Erdem (Başlık), 403.

¹⁹ Feyzioğlu, 51; Gönensay, 15; Akıntürk, 41; Zevkliler, 674; Öztan, 43; Gürsel, 30; Yavuz, 265.

²⁰ Hatemi/Serozan, 67; Hatemi, 277; Öztan, 127; Akyol, 236.

²¹ Tekinay, 31-32. Aynı görüşte Oğuzman, 64 dn. 44.

²² Y.2.ND., 2.2.1949, E.2771, K.1858, (Olgaç, 151). Feyzioğlu, başlığın verilmesindeki amacın meşru bir evlilik gerçekleştirmek olduğunu ileri sürerek ahlaka aykırılıktan sözedilmesini eleştirirken, Tekinay, aynı kararları, ahlaka aykırı olarak nitelenmenin iadeyi engelleyeceği sebebiyle eleştirmektedir. Bu eleştiriler için bkz. Feyzioğlu, 52; Tekinay, 32.

²³ Bu kararlar için bkz. Hatemi, 273 dn. 26.

²⁴ Y.HGK., 18.5.1955, E.3-25, K.25, (Erdem, 29-30). Ayrıca bkz. Hatemi, 273 dn. 27.

başlık alınmasını aynı kanuna aykırı bulmuş, bununla beraber iadesinin sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre istenebileceğine hükmetmiştir²⁵. Ancak adı geçen kanunun 20.9.1966 tarihinde Anayasa Mahkemesi tarafından iptalinden sonra bu Kanuna dayanma imkanı kalmamıştır.

Yargıtay'ın özellikle 55 sayılı Kanunun iptalinden sonraki kararlarında, başlık olarak verilenleri nişan hediyesi saydığı görülmektedir²⁶. Nişan hediyesi olarak nitelediği bu para ve eşyanın, erkek nişanlı adına babası tarafından kızı temsilen* babasına verildiğini buradan hareketle de Medeni Kanunun 86. maddesine göre açılacak hedielerin iadesi davasının erkek nişanlı tarafından kız nişanlıya açılması gerektiğini kabul etmektedir.

İadesi davasında husumet konusundaki tesbitini bir tarafa bırakırsak, Yargıtay'ın, çoğu zaman erkek nişanlı ve babası tarafından diğer nişanlına ana veya babasının şahsına verdikleri para veya eşyayı nişan hediyesi sayarak Medeni Kanunun 86. maddesini uygulaması isabetli görünmemektedir²⁷. Yargıtay'ın nişanın sona ermesi halinde, başlık olarak verilmiş paranın iadesini sağlamak için başvurduğu anlaşılan bu yol, Medeni Kanun yanı sıra, almadığı bir para için nişanlı kıza husumet yöneltilmesi bakımından usul hükümlerini de zorlamaktadır²⁸. Böyle zoraki bir çözüm yerine, her somut olayda başlığın veriliş amacını ve kime verildiğini gözönünde tutarak buna göre verilen paranın iadesinin gerekip gerekmeyeceğine; iadesi gerekiyorsa, kimden istenebileceğine karar vermek daha yerinde olacaktır²⁹. Buradan hareketle, para veya eşya başlık adı altında verilmiş olsa bile, nişanlı kıza, çeyizine harcanmak veya hediye almak üzere verilmişse, bunun nişan hediyesi niteliği taşıdığını ve 86. maddeye göre iadesinin istenebileceğini kabul etmek

25 Tekinay'da Düğünlerde Men'i İsrifat Kanunu'nun başlık olarak verilenlerin iadesine engel olmayacağı kanaatindedir, (bkz., age., 54).

26 Y.6.HD., 9.7.1974, E. 3194, K.3424, (İKİD. 1974, 3136); Y.6. HD., 16.6.1978, E.4796, K.4888, (İKİD. 1978, 6351); Y.6.HD., 1.4.1980, E. 1979/11014, K. 1980/3155, (YKD.1981, C.7, S.6, 695).

27 Oğuzman, 64 dn. 44; Öztan 127; Akyol, 241.

28 Öztan, 127; Akyol, 239; Hatemi, 277.

29 Öztan, 129; Hatemi, 276; Akyol, 235; Hatemi/Serozan 67.

gerekir³⁰. Özellikle bazı yörelerde "kalın" adıyla ve kızın çeyizine harcanmak üzere verilen para bu mahiyettedir³¹.

Bununla birlikte, ister başlık adıyla ister hediye adıyla verilmiş olsun, kızın evlenmesine rıza göstermesi için babasına veya anasına verilen para veya eşyanın ahlaka aykırı nitelik taşıdığını ve nişan hediyesi olarak kabul edilemeyeceğini belirtmek gerekir³². Bu durumda, Borçlar Kanununun 65. maddesinin uygulanması sonucu verilenlerin geri alınmasının mümkün olmayacağı, dolayısıyla ahlaka aykırı olan bu örf ve adetin yaşamaya ve özellikle ahlaka aykırı amaçla başlık adı altında para alan kız babasını korumaya devam edeceği, bundan dolayı bu çözüm tarzının isabetli olmadığı söylenebilir³³. Ancak, başlık verilmesi ahlaka aykırı ise de, ahlaka aykırı amaç taşıyanın başlık veren değil alan olduğunu da gözönünde tutmak gerekir. Başlık verenin amacı meşru bir evlilik yapmaktır. Bu evliliği gerçekleştirebilmek için de örf ve adetin kendini vermeye zorladığı başlık parasını kız babasına ödemektedir. Burada, Borçlar Kanununun 65. maddesi geniş yorumlanarak, ahlaka aykırı amaç taşımaksızın ödemede bulunan nişanlı erkeğe sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre verdiği parayı geri isteme hakkı tanınmalıdır³⁴. Eğer başlık veren de ahlaka aykırı bir amaç taşıyorsa, mesela kendisini istemeyen kızla bu yolla nişanlanmak veya evli olduğu halde evlilik dışı bir ilişki kurmak için başlık adı altında para veriyorsa, artık verdiklerini geri isteyememelidir (BK.m.65)³⁵.

3. Mektup ve Fotoğraflar

Nişanlılar aralarındaki sevgiyi perçinlemek üzere birbirlerine mektuplar gönderirler, fotoğraf teatisinde bulunurlar veya birlikte çektirirler. O an için aralarındaki samimiyetin göstergesi olan ve birer hatıra olarak ömür boyu saklanacak olan, manevi yönleri baskın bu

³⁰ Akyol, 241; Hatemi, 276; Hatemi/Serozan, 67; Oğuzman, 64 dn. 44; Y.6.HD., 5.11.1953, E. 4408, K.5574, (Gürsel, 30).

³¹ Tekinay, 33; Öztan, 126 dn. 57; Y.HGK., 18.4.1962, E.4, 8-46, (Erdem, 44).

³² Öztan, 129; Hatemi, 277; Akyol, 236; Hatemi/Serozan, 67

³³ Nitekim, Tekinay, bu gerekçeyle, başlık olarak para verilmesinin ahlaka aykırı sayılmayarak verilenlerin sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre geri istenebilmesi gerektiğini ileri sürmektedir, (bkz., age., 33). Aynı görüşte, Oğuzman, 64 dn. 44.

³⁴ Hatemi, 311; Öztan, 129; Hatemi/Serozan, 68; Akyol, 236

³⁵ Hatemi, 312; Akyol, 236; Öztan, 129; Gürsel, 31; Y.HGK., 22.5.1968, E. 1966/6-393, K.1968/328, (İKİD. 1968, 6172).

şeyler, nişanın sona ermesiyle her iki taraf için de huzursuzluk ve rahatsızlık unsuru haline gelir.

Nişanlılık ilişkisi içinde karşılıklı olarak verilmiş veya gönderilmiş olmaları bunların nişan hediyesi olduğunu akla getirmektedir. Ancak hemen hemen hiçbir ekonomik değer taşımayan ve verilmelerinde de bir karşılıksız kazandırmadan ziyade, samimiyet ve sevgi gösterisi düşüncesi yatan mektup ve fotoğrafları nişan hediyesi saymak mümkün değildir³⁶.

Diğer taraftan, çoğu zaman aradaki samimiyet gereği, kimseye açılmamış sırların yazıldığı mektupların ve o andaki duygularla çektirilen fotoğrafların karşı tarafta kalması, kötüye kullanımı mümkün olduğu için, tarafları sürekli rahatsız edecektir. Bu durum mektup ve fotoğrafların iadesini sağlayacak bir çözüm arayışına sebep olmuştur.

Bu doğrultuda, mektup ve fotoğrafların nişan hediyesi olduğu ve Medeni Kanunun 86. maddesi çerçevesinde iadelerinin istenebileceği görüşü ileri sürülmektedir³⁷. Diğer bir görüş ise, nişan hediyesi olmadıkları için hukuken iadelerinin talep edilemeyeceğini, bununla beraber ahlaken ve nezaketen iade edilmeleri gerektiğini ileri sürmektedir³⁸. Çoğunluk ise mektup ve fotoğrafların şahsiyetin birer parçası olduğunu, hediye olarak iadelerinin istenemeyeceği, bununla beraber şahsiyet haklarını koruyan hükümler (MK. m. 24,24/a) çerçevesinde iadelerinin sağlanabileceği görüşündedir³⁹.

Gerçekten de şahsiyetin birer parçası olan mektup ve fotoğraflar⁴⁰, aralarındaki sevgi bağları kopan nişanlılar tarafından birbirleri aleyhine kullanılabilir. Bu durumun şahsiyet hakkına tecavüz teşkil ettiği hallerde, tecavüze uğrayan, Medeni Kanunun 24/a maddesinde öngörülen dava yollarına başvurulabilir. Buna göre, şahsiyet hakkına yönelik bir tecavüz tehlikesi ile karşılaşan

³⁶ Feyzioğlu, 55; Öztan, 45; Köprülü, 487; Göktürk, 282; Tuor/Artus, 143; Oğuzoğlu, 30; Arsebük, 541 dn. 134; Gönensay, 15; Oğuzman, 62; Yavuz, 266; Hatemi/Serozan, 66; Köprülü/Kaneti, 64. Çoğunluğun bu görüşüne rağmen, mektup ve fotoğrafların nişan hediyesi olduğunu savunanlarda vardır, bkz. Velidedeoğlu, 39; Akıntürk, 41; Schwarz/Davran, 49; Egger/Çağa, 52.

³⁷ Velidedeoğlu, 39; Egger/Çağa, 52; Akıntürk, 41.

³⁸ Gönensay, 15; Oğuzoğlu, 30; Göktürk, 282; Tuor/Artus, 143; Arsebük 541, dn.134; Gmür/Çernis, 742.

³⁹ Oğuzman, 62; Hatemi/Serozan, 66; Tekinay, 28-29; Köprülü/Kaneti, 64; Schwarz/Davran, 52; Köprülü, 487; Feyzioğlu, 51; Yavuz, 266.

⁴⁰ Y.4.HD., 3.10.1990, E.4-275, K.459, (YKD. 1991, C.17, S.4. 521-522).

nişanlı önleme davası ile bu tecavüzün gerçekleşmesini engelleyebileceği gibi, tecavüz gerçekleşmiş ve halen devam ediyorsa açacağı durdurma davasıyla tecavüze son verilmesini de isteyebilir. Gerek önleme davası gerekse durdurma davasında mektup ve fotoğraflar kullanılarak yapılan tecavüzün engellenebilmesi için bunların iade edilmesi veya iade uygun değilse- fotoğrafta her iki nişanlı da yer alıyorsa iade uygun olmayacaktır-imha edilmesi istenebilir⁴¹.

III. HEDİYELERİ GERİ İSTEMENİN ŞARTLARI

Yukarıda kapsamını belirlemeye çalıştığımız hediyelerin Medeni Kanununun 86. maddesi çerçevesinde iadelerinin istenebilmesi için herşeyden önce geçerli bir nişanlanma ve bu nişanlanmanın ölüm, gaiplik kararı, sonradan ortaya çıkan imkansızlık, tarafların kararlaştırmış oldukları bozucu şartın gerçekleşmesi, nişanlıların nişanlanmanın sona ermesi hususunda anlaşmaları veya nişanlılardan biri tarafından tek taraflı olarak bozulması gibi bir sebeple sona ermiş olması gerekir. İade talebinde bulunabilmek için, istenen şeylerin hediye olarak verilmiş olmaları ve mutad dışı nitelik taşımaları da gerekir. Hediyein iadesinin istenebilmesi için mutad dışı niteliğe sahip olması şartı 3678 sayılı kanunla yapılan değişiklikle öngörülmüştür⁴². Dolayısıyla bu şart, kanun değişikliğinin yürürlüğe girdiği 23.11.1990 tarihinden sonra sona ermiş nişanlanmalarda aranacaktır. İade talebinde bulunabilmenin diğer bir şartı da hediyelerin nişanlılık ilişkisi içinde verilmiş olmasıdır. Nişanlanmadan önce veya nişanlılık sona erdikten sonra verilmiş^{42a} hediyeler Medeni Kanununun 86. maddesi kapsamına girmez. Nişanlılık ilişkisi içinde verilenlerden de ancak, nişanlıların birbirlerine ve nişanlılardan birinin ana ve babasının veya onlar gibi hareket edenlerin diğer nişanlıya verdikleri hediyeler geri istenebilir. Bunların dışındaki hediyeler ise şartları gerçekleşmişse, sebepsiz zenginleşme veya bağışlamadan rücu hükümlerine göre istenebilir.

A) NİŞANLILIK İLİŞKİSİ SONA ERMİŞ OLMALIDIR

Hediyelerin geri verilmesini (iadesini) isteyebilmek için nişanın sona ermiş olması ön şart mahiyetindedir. Sona ermeden söz

⁴¹ Tuor / Artus, 143; Oğuzoğlu, 31; Göktürk, 282; Saymen/Elbir, 58.

⁴² RG.23.11.1990, S.20704.

^{42a} Yavuz, 264.

edebilmek içinse, geçerli bir nişanlanmanın varlığı gerekir⁴³, bununla beraber geçersiz bir nişanlanma içinde de hediye teatisi yapılmış ise, bunların geri verilmesinin istenemeyeceğini ileri sürmek, her zaman için hakkaniyete uygun sonuçlar doğurmaz. Bu sebeple öncelikle nişanlanmanın geçerlilik şartları üzerinde durarak, hangi hallerde geçersiz olacağını ve bu geçersizlik hallerinin hangisinde hediyelerinin geri verilmesinin istenip, hangisinde istenilmeyeceğini tesbite çalışacağız.

1. Sona Erme İçin Ön Şart Olarak Nişanlanmanın Geçerliliği

Nişanlanma, aile hukuku alanına ait bir sözleşme⁴⁴ olması itibarıyla karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarını gerektirir. Bu beyanların konusunu tarafların birbirine yapacakları evlenme vaadi oluşturur. Eğer sadece bir tarafın evlenme vaadi söz konusu ise, nişanlanma meydana gelmez⁴⁵.

Tarafların nişanlanmaya yönelik irade beyanları şekle bağlı değildir⁴⁶. Açık veya örtülü olarak nişanlanma iradesi beyan edilebilir. Ancak nişanlanma teklifine muhatap olan tarafın susması her zaman kabul olarak nitelenemeyeceği gibi, hemen bir cevap vermesini beklemek de işin mahiyetine uygun düşmez⁴⁷. Borçlar Hukukunun sözleşmenin kurulmasına ilişkin hükümleri (BK. m.1-10), ancak mahiyetine uygun düştüğü ölçüde nişanlanma sözleşmesine uygulanabilir. Bu sebeple karşı taraf eğer susmuşsa başka olaylar da bunu kabul veya red manasına geldiğini göstermedikçe burdan nişanlanmanın kurulmasına ilişkin bir sonuç çıkarılamaz⁴⁸. Hatta nişanlanma teklifiyle karşılaşan kişinin bu teklif yüz yüze yapılmış olsa da, belli bir süre düşünerek karar vermesi işin mahiyetine daha uygundur.

⁴³ Oğuzman, 44; Hatemi/Serozan, 50.

⁴⁴ Tekinay, 8; Hatemi/Serozan, 33; Oğuzman, 30; Köprülü/Kaneti, 43; Öztan, 11; Gmür/Çernis, 721; Gönensay, 7; Köprülü, 473. Görüldüğü gibi doktrinde çoğunluk bu görüştedir. Bununla beraber nişanlanmanın bir ön akit olduğunu savunanlar yanı sıra karar niteliğinde olduğunu savunanlarda vardır:Ön akit görüşü için bkz., Schwarz/Davran, 36; Velidedeoğlu, 322; Oğuzoğlu, 415. Karar görüşü için bkz., Saymen/Elbir, 43

⁴⁵ Oğuzman, 30; Feyzioğlu, 29; Tekinay, 10; Hatemi/Serozan, 33.

⁴⁶ Schwarz/Davran, 39; Köprülü/Kaneti, 52; Feyzioğlu, 27; Egger/Çağa, 32-33.

⁴⁷ Tekinay, 11; Oğuzman, 32; Hatemi/Serozan, 34.

⁴⁸ Tekinay, 11; Oğuzman, 32; Hatemi/Serozan, 34.

Nişanlanma çoğunlukla nişan töreniyle yapılmakla birlikte, böyle bir törenin yapılması geçerlilik bakımından zorunlu değildir⁴⁹. Nişanlanma beyanının gerçek iradeyi yansıtması gerekir. Eğer bir latife beyanı varsa, veya muvazaa söz konusu ise nişanlanma geçerli olmaz (BK.m.18)⁵⁰. Tarafların gerçek iradesini yansıtmayan bu irade beyanları, başkalarına karşı kendilerini nişanlı göstermeye yönelik olduğundan, nişanlanma batıldır. Taraflar, ister evlilik dışı ilişkilerini gizlemek için bu yola başvurmuş olsunlar, isterse böyle bir niyetleri olmaksızın sırf aldatıcı bir görünüm doğurmak için nişanlanmış görünsünler, her iki halde de nişanlanma sözleşmesi batıldır. Ancak karşı taraf nişanlanma beyanını ciddiye almışsa, bu durumda nişanlanma kurulmuş olur. Bununla beraber latife (şaka) beyanı sebebiyle bozulabilir⁵¹. Zihni kayıt altında, yapılan bir nişanlanma ise, kural olarak geçerlidir⁵². Çünkü, karşı taraf beyanın gerçek iradeyi yansıtmadığını bilmemektedir. Ancak, eğer karşı taraf bu beyanın gerçek iradeyi yansıtmadığını biliyorsa veya anlayabilecek durumdaysa nişanlanma geçerlilik kazanmaz⁵³. Gerek latife beyanının ciddi olarak anlaşılması sonucu, nişanlanmanın kurulması halinde, gerekse zihni kayıt altında yapılan nişanlanmanın daha sonra bu sebeple bozulması halinde hediyelerin geri verilmesi gerekir⁵⁴.

Nişanlanma sözleşmesinin yapılabilmesi için tarafların sahip olması gereken ehliyet hususunda Medeni Kanununun 82. maddesindeki "Nişanlanma kanuni mümessilleri tarafından muvafakat edilmedikçe küçük veya mahcurları ilzam etmez" hükmünden başka bir düzenleme yoktur. Bu sebeple genel olarak hukuki işlem ehliyetine ilişkin kuralların nişanlanma içinde gözönünde tutulması gerekir.

⁴⁹ Tekinay, 16; Akıntürk, 28; Feyzioğlu, 27; Sirmen, 362.Y.6.HD.,17.3.1958, E.2204, K.2256, (Erdem, 27). Bununla birlikte Yargıtay'ın bazı kararlarında örf ve adete uygun bir nişan töreni yapılmasını, nişanlanmanın geçerliliği bakımından zorunlu kabul ettiği görülmektedir. Bu kararlar için bkz.Y.2.H.D.8.9.1949, E.2871, K.4269, (Olgaç, 144); Y.HGK., 18.11.1951, E.8916, K.2149, (Erdem, 27).

⁵⁰ Schwarz/Davran, 41; Oğuzman, 37; Hatemi/Serozan, 37; Zevkliler, 664, Feyzioğlu, 29.

⁵¹ Oğuzman, 33; Hatemi/Serozan, 37.

⁵² Oğuzman, 38; Schwarz/Davran, 41; Saymen/Elbir, 48; Feyzioğlu, 29-30; Öztan, 26.

⁵³ Hatemi/Serozan, 37; Oğuzman, 38.

⁵⁴ Hatemi/Serozan, 37.

Bu doğrultuda, tam ehliyetli kişiler, nişanlanma ehliyetine de sahiptirler ve kendi başlarına nişanlanabilirler. Bunun gibi kendilerine kanuni müşavir tayin edilen sınırlı ehliyetlilerde nişanlanma bakımından tam ehliyetlidirler. Çünkü nişanlanma Medeni Kanununun 379. maddesinde sayılan ve kanuni müşavirin oyunu gerektiren işlerden değildir. Sınırlı ehliyetlilerden kabul edilen evli kadının, evli olması sebebiyle nişanlanması söz konusu olmaz. Tam ehliyetsizler, yani temyiz kudretinden yoksun olanlar ise, ne kendileri, ne de kanuni temsilcileri aracılığı ile nişanlanabilirler. Bunların kendi başlarına yapacakları nişanlanma, Medeni Kanununun 15. maddesi gereği geçersiz olacağı gibi, nişanlanmanın şahsa sıkı sıkıya bağlı haklardan olması sebebiyle, onlar adına kanuni temsilcilerinin yapacakları nişanlanma da geçersiz olur.

Sınırlı ehliyetsizler bakımından ise Medeni Kanununun 82. maddesinin 2. fıkrasındaki ifade doktrinde tartışmalara sebep olmuştur. Bir görüş, mümeyyiz küçükle, mümeyyiz mahcurun yapacağı nişanlanmanın geçerli olduğunu, ancak kanuni temsilcilerinin izni olmadıkça mali sonuçları bakımından mümeyyiz küçük ve mahcuru bağlamayacağını savunmaktadır⁵⁵. Diğer bir görüş ise, mümeyyiz küçük veya mahcurun yapacağı nişanlanmanın, kanuni temsilcinin önceden verilmiş bir iznine dayanmadıkça, veya sonradan bu nişanlanmaya icazet verilmedikçe mümeyyiz küçük veya mahcuru gerek şahsi, gerekse mali sonuçlarıyla bağlamayacağını savunmaktadır⁵⁶. Daha isabetli görünen bu görüşe göre Medeni Kanununun 82. maddesindeki hüküm, mümeyyiz küçük ve mümeyyiz mahcurların şahsa sıkı sıkıya bağlı hakları kendi başlarına kullanabilecekleri kuralının (MK. m. 16) bir istisnasıdır. İcazet verilmediği sürece nişanlanma süresinin geçerliliği askıdadır. Mümeyyiz küçük veya mahcur bağlı olmamakla beraber, eğer karşı taraf tam ehliyetli ise, bu nişanlanma ile bağlı olacaktır⁵⁷.

İcazet verilirse nişanlanma mümeyyiz küçük veya mahcur için de bağlayıcı hale gelir. İcazet verilmezse, nişanlanma sözleşmesi karşı

⁵⁵ Oğuzman, 35; Oğuzoğlu, 16; Belgesay, 14,15; Saymen/51, 46; Akıntürk, 142; Arsebük, 524; Egger/Çağa, 36.

⁵⁶ Tekinay, 13; Hatemi/Serozan, 35; Köprülü/Kaneti, 52; Feyzioğlu, 32; Zevkliler, 663; Velidedeoğlu, 324; Birsen, 242; Sirmen, 363; Schwarz/Davran, 37; Tuor/Artus, 139; Gmür/Çernis, 727

⁵⁷ Oğuzman, 35; Tekinay, 14; Zevkliler, 663; Öztan, 24; Gmür/Çernis, 727.

taraf için de bağlayıcılığını yitirir⁵⁸. Askı süresi içinde taraflardan birinin nişanı bozması halinde, karşı taraf nişanlanma ile bağlı olduğu için mümeyyiz küçük veya mahcur hediyelerin geri verilmesini isteyebilir (M.K.m.395). Bununla beraber mümeyyiz küçük veya mahcur Medeni Kanununun 82. maddesinin ikinci fıkrası gereği nişanlanmanın mali sonuçlarıyla bağlı olmadığı için, Medeni Kanununun 395. maddesinin birinci fıkrasının istisnası olarak kendisinden hediyelerin iadesi istenemeyecektir. Sınırlı ehliyetsiz kendini tam ehliyetli göstererek nişanın yapılmasını sağlamışsa bu durumda ister icazet verilmemesi sonucu nişanlanma geçersiz olsun, isterse taraflardan biri nişanı bozmuş olsun, karşı taraf da hediyelerin iadesini Medeni Kanununun 395. maddesi gereği isteyebilecektir⁵⁹.

Nişanlanmanın geçerli olabilmesi için evlenmeye kesin olarak engel olacak hallerden birinin bulunmaması da gerekir⁶⁰. Böyle bir halin varlığı halinde evlenme gerçekleşmeyeceği için nişanlanma da geçersiz olur. Bu sebeple akıl hastası olan veya temyiz kudretinden sürekli olarak yoksun bulunan bir kimse nişanlanamaz (M.K.m.89). Bunun gibi, aralarında yasak derecede hısımlık bulunan kimseler de nişanlanamazlar (MK.m.92). Evli bir kimse bu evlilik sona ermedikçe yeniden evlenemeyeceği gibi nişanlanması da mümkün değildir (MK.m.93). Ancak mevcut evlilik eşin ölümü, boşanma veya butlan hükmü ile sona ererse yeniden nişanlanmak ve evlenmek mümkün hale gelir. Evlilik henüz sona ermemesine rağmen boşanma davası sürmekteyse veya butlan sebebiyle iptali mümkün görünüyorsa, acaba bu safhada gerçekleşen bir nişanlanma geçerli olur mu? Medeni Kanunun mevcut evlilik boşanma ile sona ermeden veya butlan sebebiyle iptal edilmeden ikinci bir evlilik yapılamayacağına ilişkin hükmü, verilecek boşanma veya iptal kararının kesinleşmiş olması halinde uygulanmayacaktır. Yani boşanma veya iptal kararı kesinleşmedikçe ikinci bir evlilik yapılamayacaktır. Aynı sonuç, hukuki sebepler yanı sıra ahlaki gerekçelerle de göz önünde tutularak nişanlanma bakımından da kabul edilmelidir⁶¹. Boşanma veya butlan sebebiyle iptal davasının sonucu belli değilken yapılan nişanlanmaya geçerlilik tanımak sosyal ahlaka aykırı olacağı gibi,

58 Feyzioğlu, 34; Zevkliler, 663, Sirmen 363; Saymen/Elbir, 48;Gmür/Çernis, 727. İcazet verilmemesi halinde bunun nişanlanmayı ortadan kaldırmayacağı, ancak nişanı bozma için haklı sebep teşkil edeceği görüşü için bkz. Tekinay, 15; Oğuzman/Dural, 32.

59 Tekinay, 26;Hatemi/Serozan, 43; Oğuzman, 63 dn. 36.

60 Tekinay, 18;Feyzioğlu,31; Egger/Çağa, 34;Schwarz/Davran, 39.

61 Gmür/Çernis, 726.

davanın boşanma veya iptal ile sonuçlanmaması halinde yeni birtakım hukuki meseleler doğuracaktır. Taraflar, bu gibi hallerde geçersizliği bilmiyorlarsa, dürüstlük kuralı (MK. m.2) ve hakkaniyet gereği hediyelerin geri verilmesini isteyebilirler⁶². Eğer taraflardan biri biliyor diğeri bilmiyorsa, örneğin evli bir kimse evli olduğunu saklayarak nişanlanmışsa, bu durumu bilmeyen taraf verdiği hediyelerin iadesini Medeni Kanununun 2. maddesi gereği isteyebilmelidir⁶³. Taraflar nişanlanmanın geçersizliğini biliyorlarsa, bu durumda Medeni Kanununun 86. maddesi çerçevesinde hediyelerin geri verilmesi sözkonusu olmamalıdır⁶⁴. Örneğin evli bir erkekle onun evli olduğunu ve kendisiyle evlenmesinin halihazırda mümkün olmadığını bilerek nişanlanan bir kızın yaptıkları nişanlanmada veilenler böyledir⁶⁵. Tarafların nişanlanmanın geçersizliğini bilerek verdikleri hediyeler, nişan hediyesinden çok bağışlama niteliği taşırlar. Çünkü, öncelikle amacı evliliğe hazırlık olan nişanlılık ilişkisi, evliliğin gerçekleşmeyeceği bilinerek sürdürülen bir ilişki değildir. Bu sebeple eğer ahlaka aykırı bir amacın elde edilebilmesi için verilmiş şeyler sözkonusu ise, örneğin, evli bir erkeğin evli olmayan bir kızla cinsel ilişkiyi sağlamak için verdiği şeyler gibi, bu durumda Borçlar Kanununun 65. maddesi gereği verilenler geri istenememelidir⁶⁶. Diğer taraftan Borçlar Kanununun 65. maddesinin uygulanma şartları yoksa, taraflar bağışlamadan rücuu veya sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre -eğer şartları varsa- verdikleri hediyelerin iadesini isteyebilmelidirler⁶⁷.

Geçici evlenme engellerinden birisi söz konusu ise, buna rağmen yapılan nişanlanma geçerli olur⁶⁸. Boşanma sonrası beklemek zorunda olduğu süre içinde evlenen kadının bu evliliği geçerli

62 Tekinay, 25-26; Hatemi/Serozan, 39;Yavuz, 264.

63 Tekinay, 26; Öztan, 42; Hatemi/Serozan, 39; Gmür/Çernis, 725;Yavuz, 264.,Sirmen aynı çözüm tarzını manevi tazminat talebi bakımından ileri sürmektedir,(bkz.,age., 364).

64 Tekinay, 26;Öztan, 42;Yavuz,264.

65 Hatemi/Serozan, bu durumda ancak ahlaka aykırı bir amacın elde edilmesi için verildiği kabul edilebiliyorsa hediyelerin istenemeyeceğini, bununla birlikte Borçlar Kanununun 65. maddesinin uygulama şartları yoksa hediyelerin istenebilmesi gerektiğini savunmaktadır,(bkz. age., 39, 50). Oğuzman se, Medeni Kanununun 86. maddesinin, geçersizlik hallerinde de kanundaki boşluk sebebiyle uygulanması gerektiği kanaatindedir,(bkz.age., 45).

66 Hatemi/Serozan, 39,50; Y.6.HD., 21.1.1965, E.3344,K.421,(Tekinay,26 dn.7).

67 Gürsel, 25; Y.6 HD.16.2.1950, E.10476,K.700,(Erdem,43).

68 Egger/Çağa, 34;Köprülü, 478; Oğuzman,37; Zevkililer, 664.

olduğu gibi, bu süre içinde yapacağı nişanlanma da geçerlidir (MK.m.95,122). Aynı sonuç evlenmeleri yasak olmakla beraber, evlenmiş olmaları halinde evlilikleri geçerli olup aralarındaki evlatlık ilişkisi ortadan kalkan evlat edinen ile evlatlığın nişanlanmaları için de geçerlidir (MK.m.92/III,121)⁶⁹.

İradeyi sakatlayan hata, hile ve tehditin varlığı halinde, nişanlanmanın Borçlar Kanununun 31. maddesi gereği geçmişe etkili olarak sona erdirilmesinin işin mahiyetine uygun düşmeyeceği düşüncesiyle bu hallerin ancak nişanı bozmak için haklı sebep teşkil edeceği kabul edilmelidir⁷⁰.

2. Kendiliğinden Sona Erme Halleri

Nişanlanmanı en tabii sona erme şekli tarafların evlenmeleridir. Nişanlılık dönemi sonunda nişanlıların birbiriyle yapacakları geçerli bir evlilikle nişanlanma sona erer. Bu halde hediyelerin geri verilmesi söz konusu olmaz. Nişanlılardan birinin başka biriyle evlenmesi halinde de nişanlanma sona ermekle beraber, bu ilki gibi normal bir sona erme hali değildir. Bu ihtimalde daha çok nişanın başkasıyla evlenen tarafından haksız olarak bozulması sözkonusudur⁷¹.

Hediyelerin geri verilmesini gerektirecek kendiliğinden sona erme sebepleri ölüm, gaiplik kararı, bozucu şartın gerçekleşmesi ve sonradan ortaya çıkan imkansızlık halidir.

a) Ölüm

Nişanlılardan birinin ölümü ile nişanlılık kendiliğinden sona erer. Medeni Kanununun 86. maddesi, 3678 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önce nişanlanmanın ölümle sona ermesi halinde hediyelerin iadesinin istenemeyeceğini hükme bağlamıştı. "Nişan vefat sebebiyle bozulmuş ise istirdat davası asla yoktur." ifadesiyle kesin bir dille ölüm halinde hediyelerin iadesinin söz konusu olmadığı belirtilmişti.

Hükmün bu kesin ifadesi karşısında, ölenin mirasçılarının sağ kalan nişanlıdaki hediyeleri geri isteyemeyecekleri gibi, sağ kalan

⁶⁹ Feyzioğlu, 37; Egger/Çağa, 34; Schwarz/Davran, 39; Akıntürk, 30; Öztan,30; Zevkliler, 664 Aksi görüş için bkz. Tekinay, 9; Oğuzman,15.

⁷⁰ Schwarz/Davran, 41; Oğuzman, 38; Feyzioğlu,30 ;Göktürk, 277-278. Aksi görüş için bkz. Zevkliler, 665.

⁷¹ Oğuzman, 45, Öztan, 36; Köprülü, 481; Velidedeoğlu, 326; Saymen/Elbir, 55.

nişanlının da ölenin mirasçılarındaki hediyeleri geri isteyemeyeceği kabul edilmekteydi⁷². Kanunun kesin bir dille ölüm halinde hediyelerin iadesini yasaklaması eleştirilmiş, hediyelerin ölenin çok uzak mirasçılara ve hatta devlete kalma ihtimalinin bulunması sebebiyle, iadenin yasaklanmasının makul ve haklı sayılamayacağı ileri sürülmüştü⁷³. Bununla beraber, bunun zayıf bir ihtimal olduğunu, ölenin ana ve babası gibi mirasçılarının ondan kalan bu hatıraları muhafaza etmeye hakları olduğunu savunanlar da vardı⁷⁴. "Asla" istenemeyeceğine ilişkin ifadeye rağmen, bunun emredici bir hüküm olmadığı, dolayısıyla tarafların aksini kararlaştırabilecekleri de ileri sürülmüştü⁷⁵.

Özellikle nişanlının ölümüne, diğer nişanlının kasten ve ihmaliyle sebep olması halinde, onun hediyeleri muhafaza etmesi adalete uygun olmayan sonuçlar doğurur. Nitekim gerek doktrinde, gerekse Yargıtay kararlarında, bu halin iade yasağı kapsamı dışında tutulması gerektiği kabul edilmekteydi⁷⁶.

Medeni Kanununun 86. maddesinin bu hükmü, eleştiriler doğrultusunda yürürlükten kaldırılmıştır. Bundan böyle nişanlanmanın ölümle sona ermesi halinde, gerek hayatta kalan nişanlı, gerekse ölenin mirasçıları, diğer taraftaki hediyeleri geri isteyebileceklerdir.

Kişinin ölümüne muhakkak gözüyle bakılacak bir olay içinde kaybolması ve cesedinin bulunmaması halinde söz konusu olan ölüm karinesi (MK.m.30) ölüm gibi sonuçlar doğurduğu için, bu halde de nişanın sona erdiğinin kabulü ve dolayısıyla hediyelerin geri verilmesi gerekir⁷⁷.

b) Gaiplik Kararı

Nişanlılardan biri hakkında gaiplik kararı verilmesi ölüm gibi sonuçlar doğuracağı için, mahkeme kararına gerek olmaksızın

72 Egger/Çağa, 50; Feyzioğlu, 58; Tekinay, 27; Göktürk, 282.

73 Tekinay, 27; Gönensay, 16. Ancak sağ kalan nişanlıdan gelecek böyle bir talebin hukuki dayanaktan yoksun olması, doktrini, iadenin ahlak ve dürüstlük kuralı gereği olduğunu vurgulamaya yöneltmiştir, bkz, Göktürk, 282; Tuor/Artus, 143; Öztan, 42.

74 Feyzioğlu, 60; Arsebük, 543.

75 Birsen, 249; Schwarz/Davran, 52; Oğuzman, 63.

76 Köprülü/Kaneti, 63; Arsebük, 543, Gönensay, 16; Feyzioğlu, 60.dn. 68; Y.6.HD., 12.5.1975, E.2394, K.3511 (YKD.1975, C.1, S.5,44).

77 Köprülü/Kaneti, 56; Köprülü, 480.

nişanlılık kendiliğinden sona erer⁷⁸. Bazı yazarlar gaiplik kararı verilmesi halinde, nişanlanmanın sona ermesi için diğer nişanlının irade açıklamasında bulunmasının gerekli olduğunu ileri sürmektedirler. Böylece gaiplik halinde evlenmenin feshedilmesini gerekli kılan Medeni Kanununun 94. maddesiyle uyumlu bir sonuç doğuracağı savunulmaktadır. Ancak, evlenmenin resmi şekilde tabi olduğu ve resmi sicillere kaydedildiği gözönünde tutulursa, böyle bir nitelik taşımayan nişanlanmanın gaiplik kararı ile kendiliğinden sona ereceğini kabul etmek daha uygun olur.

Gaiplik kararı ile nişanlanmanın sona ereceği kabul edilmekle beraber, gaiplik kararı ölüm gibi sonuçlar doğurduğu için, 3678 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önce bu halde de hediyelerin iadesinin istenemeyeceği sonucuna varmak gerekiyordu. 3678 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle ölüm gibi, gaiplik kararı verilmesi halinde de sona eren nişanlanma sebebiyle verilen hediyelerin iadesinin istenebileceği hükme bağlanmıştır. Böylece nişanlılardan biri hakkında ölüm tehlikesi içinde kaybolması veya çoktan beri kendisinden haber alınmaması sebebiyle (MK.m.31) gaiplik kararı verilmesi halinde tarafların verdikleri hediyelerin iadesini isteyebilmeleri mümkün hale gelmiştir (MK.m.86). Medeni Kanununun 86. maddesi, gaiplik kararı verilmesini hediyelerin istenebilmesi için yeterli gören bir ifade taşımaktadır. Buna göre nişanlanmanın sona erdirildiğine ilişkin bir irade açıklaması veya mahkeme kararı gerekmeksizin bu talep ileri sürülebilir.

c) İmkansızlık

İmkansızlığın sözleşmeler üzerindeki etkisi, sözleşmenin kuruluş anında varolması ve sözleşme kurulduktan sonra ortaya çıkmasına göre farklılık arzeder. Bu sebeple imkansızlık, başlangıçtaki imkansızlık ve sonradan imkansızlık olmak üzere ikiye ayrılır. Başlangıçtaki imkansızlık sözleşmenin geçersizliği sonucunu doğurur (BK.m.20). Nişanlanma da bir sözleşme olması ve mahiyetine uygun düştüğü ölçüde borçlar hukukunun sözleşmelere ilişkin hükümlerine (MK.m.5 gereği BK.m.1 vd.) tabi olması itibarıyla konusunun başlangıçta imkansız olması halinde geçersiz olacaktır. Buna göre evli bir kimsenin veya aralarında yasak derecede hısımlık bulunan kimselerin nişanlanması hukuka ve ahlaka aykırılık yanı sıra

⁷⁸ Oğuzman, 46; Hatemi/Serozan, 50; Zevkililer, 670; Öztan, 37; Akıntürk, 37; Köprülü/Kaneti, 54.

imkansızlık sebebiyle de geçersizdir⁷⁹. Aynı cinsten kimselerin nişanlanması da imkansızlık sebebiyle geçersizdir⁸⁰.

Geçersiz bir nişanlanmanın sona ermesinden söz edilemez. Dolayısıyla sona ermeden sözedebilmek için, imkansızlığın sonradan ortaya çıkmış olması gerekir⁸¹.

Nişanlanma esnasında nişanlılar ayrı cinsiyetlerden olsalar dahi nişanlılardan birinin daha sonra cinsiyet değiştirmesi halinde, artık evlenme imkansız olacağı için nişanlanma da imkansızlık sebebiyle kendiliğinden sona erer. Bunun gibi, kesin evlenme engellerinden birinin sonradan ortaya çıkması halinde de nişanlanma sona erer⁸². Nişanlıların yasak derecede hısımlar olduklarını sonradan öğrenmeleri veya nişanlılardan birinin akıl hastalığına yakalanarak temyiz kudretini sürekli olarak kaybetmesi hallerinde de imkansızlık sebebiyle nişanlanma sona erer. Nişanlılardan birinin başkasıyla evlenmesi halinde de, artık ikinci bir evlilik mümkün olmadığı için nişanlanma imkansızlık sebebiyle sona erer.

İmkansızlık sebebiyle geçersizlik, hediyelerin iadesini her zaman için sağlayamayacağı halde, sonradan ortaya çıkan imkansızlık nişanın sona ermesi kapsamında yer aldığı için hediyelerin iadesi her halukarda mümkün olur. Örneğin, evli bir kimse ve onunla bu durumu bilerek nişanlanan kimse, bu nişanlılık esnasında verdikleri hediyeleri geri isteyemezler. Çünkü taraflar nişanlanmanın geçersizliğini bildikleri için verdikleri şeyler, nişan hediyesi değil genel anlamda bir bağış niteliği taşımaktadır. Sonradan imkansızlık halinde ise, örneğin nişanlılardan birinin bir başkasıyla evlenmesinde nişanlanma sona ermiş olduğundan her iki tarafta hediyelerin iadesini isteyebilir. Çünkü sona ermeye kadar geçerli bir nişanlanma vardır ve verilen şeyler nişan hediyesi taşımaktadır.

d) Bozucu Şartın Gerçekleşmesi

Nişanlanma bir sözleşme olması itibariyle şarta bağlı olarak yapılabilir. Ancak, bir aile hukuku sözleşmesi olduğundan

⁷⁹ Tekinay, 18; Oğuzman/Dural, 33.

⁸⁰ Hatemi/Serozan, 39; Aynı cinsten kimselerin nişanlanması, nişanlanmanın kurucu unsurlarından ayrı cinsten iki kimsenin olması gerekliliğine aykırılık sebebiyle esas olarak yokluk müeyyidesine tabidir, bkz., Oğuzman, 33; Köprülü, 477.

⁸¹ Oğuzman, 46; Tekinay, 24; Hatemi/Serozan, 50; Zevkliler, 670.

⁸² Köprülü/Kaneti, 54; Zevkliler, 670; Akintürk, 38; Feyzioğlu, 47.

kararlaştırılan şartın işin mahiyetine uygun olması gerekir. Nişanlanma gerek taliki, gerekse bozucu şarta bağlı olarak yapılabilir⁸³. Her iki halde de Borçlar Kanununun şarta bağlı sözleşmelere ilişkin hükümleri (BK.m.149-155) nişanlanmanın mahiyetine uygun düştüğü ölçüde uygulanabilir. Nişanlanma taliki şarta bağlı olarak yapılmışsa, örneğin erkek nişanlının fakülteyi bitirip bir işe girme şartına bağlı olarak yapılan bir nişanlanma bu şartın gerçekleşmesi anından itibaren hüküm ifade eder. Şart gerçekleşmezse nişanlanma da hüküm ve sonuç doğurmaz⁸⁴.

Nişanlanmanın bozucu şarta bağlı olarak kurulması halinde ise şartın gerçekleşmesiyle birlikte nişanlılık sona erer⁸⁵. Örneğin nişanlılardan birinin olacağı ameliyatın başarılı olmaması halinde nişanlanmanın sona ereceğine ilişkin şart bozucu şart niteliğindedir ve gerçekleşmesi halinde nişanlanma kendiliğinden sona erer.

Şart, ister taliki ister bozucu olsun, kanuna, ahlaka ve adaba şahsiyet haklarına aykırı olmaması gerekir. Bu sebeple mevcut bir evlenmenin ölüm veya boşanma ile sona ermesi şartına bağlı olarak yapılan nişanlanma, şartın ahlak ve adaba aykırılığı sebebiyle geçersizdir⁸⁶. Belli bir süreyle sınırlı olmak şartıyla yapılan nişanlanma da aynı sebeple geçersiz olur⁸⁷. Süreyle kayıtlı olarak nişanlanmak işin mahiyetinde uygun düşmeyeceğinden ciddi bir nişanlanmanın varlığından söz edilemez.

Bozucu şartın gerçekleşmesi halinde hediyelerin geri verilmesi istenebileceği gibi, bozucu şarta bağlanmış bir nişanlanmanın henüz şart gerçekleşmeden bozulması halinde de mevcut ve geçerli bir nişanlanma söz konusu olduğu için hediyelerin geri verilmesi istenebilir⁸⁸. Taliki şartın gerçekleşmemesi halinde nişanlanma doğmamış olacağından, hediyelerin iadesi de sözkonusu olmaz. Şartın gerçekleşmesine kadar olan safhada hediye verilmişse, henüz

83 Tekinay, 11; Feyzioğlu, 38; Köprülü/Kaneti,50; Velidedeoğlu, 327; Öztan, 29; Gmür/Çernis, 725.

84 Taliki şartın gerçekleşmesi halinde nişanlılığın sona ermesi değil, kurulmaması söz konusu olur, bkz. Zevkliler, 670. Bu sebeple bazı yazarların taliki şart gerçekleşmezse nişanlanmanın son bulacağına ilişkin düşünceleri (bkz.Schwarz/Davran, 43; Birsen,24), nişanlanmanın mahiyeti ile bağdaşmamaktadır.

85 Tekinay, 24; Oğuzman,39.

86 Tekinay, 12; Egger/Çağa,35; Gmür/Çernis, 725.

87 Köprülü/Kaneti, 50; Belgesay, 14.

88 Oğuzman,46.

ortada hüküm ve sonuçlarını doğuran bir nişanlanma olmadığından verilenler nişan hediyesi değildir. Dolayısıyla iadeleri Medeni Kanununun 86. maddesine göre değil, genel hükümlere (BK.m.61-66, 244-245) göre istenebilir.

3. Nişanlıların Anlaşmasıyla Nişanın Bozulması

Nişanlıların anlaşmasıyla da nişanlılık sona erdirilebilir. Tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarıyla kurulacak bir anlaşmayla (ikale) nişan bozulmuş olur⁸⁹. Nişanlanma sözleşmesi şekle bağlı olmadığı gibi, bunu sona erdiren anlaşmanın da herhangi bir şekle bağlı olarak yapılması gerekmez⁹⁰. İkale anlaşmasının geçerli olması için hakim onayına da gerek yoktur. Şahsa sıkı sıkıya bağlı bir hakkın kullanılması mahiyetinde olduğu için kanuni temsilcinin muvafakatı gerekmez⁹¹.

Nişanın karşılıklı anlaşmayla sona erdirilmesi halinde, kural olarak maddi ve manevi tazminat talep edilemez. Bununla beraber hediyeleşimin geri verilmesi istenebilir⁹².

4. Nişanlılardan Birinin Tek Taraflı Olarak Nişanı Bozması

Nişanlanma evlenmeye zorlama için dava hakkı vermediğinden, her zaman tek taraflı olarak bozulabilir. Bozmaya ilişkin irade beyanı, bozucu yenilik doğuran bir işlemdir⁹³.

Bozma (dönme), açık veya örtülü olarak beyan edilebilir. Nişanlılardan biri açıkça nişanı bozduğunu beyan etmemiş olsa bile hal ve tavırlarından nişanı bozduğunu anlaşılabiliyorsa, örneğin, mutad ziyaretleri kesmiş, haber ve adres bırakmaksızın başka bir şehre taşınmışsa, bu gibi hallerde de nişan bozulmuş sayılır⁹⁴. Nişanı bozmak için haklı bir sebebin bulunması gerekmez. Ancak nişanın haklı bir sebep olmaksızın bozulması halinde, karşı tarafın tazminat talep hakkı doğar. Haklı sebep, nişanlılardan birinden kaynaklanabileceği gibi onlar dışındaki birtakım sebeplere de dayanabilir. Nişanlılardan birinin bulaşıcı bir hastalığa yakalanması,

⁸⁹ Oğuzman, 45; Velidedeoğlu, 327; Göktürk, 278; Köprülü/Kaneti, 57.

⁹⁰ Oğuzman, 45; Öztan, 38; Akıntürk, 38.

⁹¹ Feyzioğlu, 47; Öztan, 38; Zevkliler, 670.

⁹² Oğuzman, 45; Tekinay, 24; Schwarz/Davran, 43; Oğuzoğlu, 22; Zevkliler, 670.

⁹³ Hatemi/Serozan, 50; Oğuzman, 6; Feyzioğlu, 48.

⁹⁴ Oğuzman, 47.

sadakatsizliği, ekonomik bakımdan zor duruma düşmesi, geçmişte ahlaken düşük bir hayat sürdürdüğünün sonradan öğrenilmesi gibi haller nişanlıdan kaynaklanabilecek haklı sebeplerdir. Bunun yanı sıra nişanlılardan birinin annesinin randevu evi işletiyor veya babasının başka bir kadınla yaşıyor olması -önceden bilinmiyorsa- nişanlılar dışında doğan haklı sebepler olarak sayılabilir.

Nişanlılardan birinin diğer tarafın şahsında veya aradığı özelliklerinden birinde esaslı hataya düşmesi halinde de nişanı bozması haklı olarak kabul edilebilir⁹⁵. Yine nişanlanmanın hile veya tehdit altında gerçekleşmiş olması halinde nişan tek taraflı olarak bozulabilir. Ancak her üç halde de işin mahiyeti gereği Borçlar Kanununun 31. maddesindeki irade sakatlığına ilişkin süreler uygulanmaz⁹⁶. Hata ve hileyi öğrenen şahıs bu tarihten itibaren, tehdit altında nişanlanan şahıs ise tehditten kurtulmasından itibaren nişanı bozduğunu derhal karşı tarafa bildirmelidir⁹⁷. Hakim, bozma beyanında bulunulması gereken makul süreyi, dürüstlük kuralı (MK. m.2) çerçevesinde durumun özelliğine göre takdir eder (MK.m.4). Bu durumda derhal bildirilmemesi nişanlanmayı sürdürme niyetine delalet eder.

Nişanlılardan birinin başka biriyle evlenmesi halinde de nişanın tek taraflı olarak bozulması söz konusudur. Nişanlılardan birinin ikinci kez nişanlanması halinde ise her zaman ilk nişanlanmanın bozulduğu söylenemez. Eğer ikinci nişan birinci nişanı bozma niyetiyle yapılmışsa, ilk nişan sona erer, ikinci nişan varlığını sürdürür⁹⁸. Ancak ikinci kez nişanlananda birinci nişanlanmadan dönme niyeti yoksa, her ikisini birarada yürütmek veya ikinciye oyalamak niyeti varsa, bu durumda ilk nişanlanma geçerliliğini sürdürür, ikinci nişanlanma ise geçersiz olur⁹⁹. Böyle bir durumda diğer nişanlı da haklı olarak nişanı bozabilir.

Nişan bozma şahsa sıkı sıkıya bağlı bir hak olduğu için, sınırlı ehliyetsiz kanuni temsilcisinin izni veya icazeti gerekmeksizin nişanı bozabilir. Eğer sınırlı ehliyetsiz kendini tam ehliyetli olarak tanıtmışsa, bu durum karşı tarafın nişanı bozması için haklı sebep teşkil eder¹⁰⁰.

95 Oğuzman, 38; Feyzioğlu, 62; Tuor/Artus, 140; Hatemi/Serözan, 38.

96 Yavuz,(Nişan Davaları), 48, Aksi görüşie bkz. Zevkliler, 665.

97 Tekinay, 20; Köprülü/Kaneti, 51; Öztan, 28; Yavuz (Nişan Davaları), 48.

98 Tekinay, 18; Feyzioğlu, 37; Öztan,30, Zevkliler, 672

99 Oğuzman, 37; Tekinay, 19; Feyzioğlu, 37; Akıntürk, 39; Egger/Çağa, 35.

100 Feyzioğlu, 33; Akıntürk, 25.

Nişanı bozma beyanı yüz yüze yapılmışsa nişan o anda sona erer. Hazır olmayanlar arası bir nişanı bozma beyanı, ancak karşı tarafa ulaşması anında hüküm doğurur¹⁰¹.

Nişanı bozma hakkından önceden feragat edilemez. Nişanlanmanın evlenmeye zorlama hakkı vermeyen mahiyeti, tarafların bozma hakkını her zaman için ellerinde tutmalarını gerektirir. Önceden feragat edilebileceğinin kabulü, evlenmeye zorlanabileceğinin de kabulü anlamına gelir. Bu ise, hem işin mahiyetine hem de şahsiyet haklarına (MK.m.23) aykırıdır.

B) GERİ İSTENEN ŞEYLER HEDİYE OLARAK VERİLMİŞ OLMALIDIR

Nişanlıların birbirlerine verdikleri şeylerin nişan hediyesi olarak verilmiş olması gerekir. Nişanlılık ilişkisi içinde verilen her şey nişan hediyesi niteliği taşımadığından, ancak bu nitelikteki şeylerin Medeni Kanununun 86. maddesi kapsamında geri verilmelerinin istenebileceğini belirtmek gerekir. Nişanlılık dışındaki saiklerle yapılan bağışlar (teberrular) nişan hediyesi olarak verilmiş kabul edilemez¹⁰². Esas olarak nişanlılık ilişkisi sürerken nişanlıların birbirlerine verdikleri hediye ve yaptıkları bağışların nişan hediyesi olarak kabulü gerekirse de bunun aksi de mümkündür¹⁰³.

Nişanlıya verilen ödünç veya bir iş vesilesiyle verilen avans, nişanlılık ilişkisi içinde verilmiş de olsa, nişan hediyesi olarak kabul edilemez¹⁰⁴. Bunun gibi, ahlaki bir ödevin (borcun) ifası için verilmiş olan şeyler de nişan hediyesi sayılamaz. Örneğin, nişanlıya verilen ameliyat parası veya ailesine, ekonomik olarak güç duruma düşmeleri sebebiyle yapılan para yardımı ahlaki bir borcun ifası niteliği taşıdıkları için nişan hediyesi değildirler¹⁰⁵. Dolayısıyla bunların Medeni Kanununun 86. maddesi çerçevesinde iadeleri istenemez.

Mektup ve fotoğrafların nişan hediyesi niteliği taşımadığını yukarıda belirtmiştik¹⁰⁶. Yine kızın çeyizine harcanmak veya hediye alınmak üzere verilenler dışındaki para ödemelerini, özellikle başlık

101 Egger/Çağa, 50; Oğuzman, 47; Saymen/Elbir, 55.

102 Feyzioğlu, 56; Tekinay, 29; Öztan, 42.

103 Y.3.HD., 28.9.1981,E.3855, K.4304, (YKD. 1985, C.11.S.1.25).

104 Feyzioğlu, 56.

105 Egger/Çağa, 49; Feyzioğlu, 56; Öztan, 42.

106 Bkz. yukarıda II.B.3.

adı altında kızın ailesine verilenlerin nişan hediyesi sayılamayacağına da yukarıda değinmiştik¹⁰⁷.

C) HEDİYE OLARAK VERİLEN ŞEYLER MUTAD DIŞI NİTELİK TAŞIMALI

Nişanlıların birbirlerine verdikleri hediyeler her zaman ekonomik bakımdan önem taşımayabilir. Özellikle tüketilmek amacıyla verilen şekerleme, çikolata, pasta, çiçek gibi şeyler böyledir. Bu gibi şeyler, tüketilmeleri sonucu bir süre sonra miktarlarıda, nitelikleride unutulacağından, nişanın sona ermeside iade kapsamında yer almaları güçlük arzeder. Bu sebeple doktrinde, iadeye tabii olan hediyelerin, bunlar dışındaki ekonomik bakımdan değer taşıyan şeyler olduğu kabul edilir¹⁰⁸.

Kanun koyucu, 3678 sayılı kanunla değişiklik yaparken mutad dışı hediyelerin iadesinin istenebileceğini hükme bağlamıştır. Ekonomik değer taşımayan, ilişki içinde verilmesi tabii (sıradanlık) arzeden şeylerin geri istenemeyeceğini ifadeye yönelik bu hüküm, yanlış yorumlara açık bir mahiyet taşımaktadır. Gerekçede, " Mutad hediyeler nişanlıya, örf ve adete göre veya kendiliğinden verilen ve maddi değeride günün koşullarına göre fahiş olmayan hediyelerdir. Değeri mutada aşan hediyelerin iadesi söz konusu olacağı gibi, nişanlıya verilen ve onun yönünden haksız kazandırmaya sebebiyet verebilecek mücevherat, bono, çek gibi kıymetli evrak ve senedatın da iadesi söz konusu olacaktır " denmektedir¹⁰⁹. Böylelikle önce, mutad hediye ne anlaşılması gerektiği ifade edilerek, mutad dışı hediyelerin ve bunun yanı sıra mücevharat ve kıymetli evrak cinsinden şeylerin iadesinin gerekeceği belirtilmektedir.

Gerekçeden anlaşıldığı kadarıyla, yukarıda ifade ettiğimiz daha çok tüketilmek amacıyla verilen ve verilmeleri örf ve adet gereği olarak kabul edilen çikolata, şekerleme, çiçek gibi şeyler yanı sıra nişanlıların birbirlerine verdikleri otobüs bileti, sinema bileti gibi ekonomik bakımdan önemsiz şeyler ve birlikte iken ısmarlanan yemek, çay, kahve gibi şeyler mutad (olağan) nitelikleri gereği iadeye tabi olmayacaklardır¹¹⁰. Hatta gerek madde metnindeki, gerekse

107 Bkz. yukarıda II, B,2.

108 Zevkliler, 674; Akıntürk, 41; Köprülü/Kaneti, 63; Öztan, 42; Yavuz 265, Yavuz (Nişan davaları), 65-66.

109 Bkz. Zevkliler, 674

110 Hatemi/Serozan, 65-66.

gerekçedeki ifadeden manevi değer taşıyan mektup ve fotoğraflarında iade dışında tutulmak istendiğinin anlaşıldığını söyleyebiliriz¹¹¹.

Ekonomik değer taşıyan giyim eşyası, takı, kristal süs eşyası, otomobil, yemek takımı gibi nişan hediyesi olarak verilen şeylerin iadesi istenebilir. Çünkü mutad dışı ile ifade edilmek istenen, ekonomik değer taşıyan şeylerdir¹¹².

Diğer taraftan Yargıtay'ın kanun değişikliğinden sonraki kararlarında, maddedeki "mutad dışı" ifadesini adeta nişan hediyesi niteliğindeki şeylerin iade kapsamı dışında kalıp, nişan hediyesi niteliğini aşacak derecede ekonomik değere sahip şeylerin iadeye tabii olacağı, şeklinde yorumladığı görülmektedir. Bu kararlarda gerekçede yer alan mutad hediyelerin günün şartlarına göre, fahiş olmayan hediyeler olduğuna ilişkin ifadeden hareketle, "...hediye veren nişanlının mali gücünü aşarak (Örneğin, büyük borç yükü altına girerek, ya da mal varlığını elden çıkarmak suretiyle temin edip) verdiği hediye onun yönünden mutad sayılması ve fahiş olmayacağı kabulü düşünülemez." denmektedir¹¹³. Yargıtay'ın bu yorum tarzı, maddenin amacını aşan bir mahiyet taşımaktadır. Maddede iadesi ön görülen şeyler nişan hediyeleridir. Yargıtay'ın iadesi talep edilebilecek nişan hediyeleri için öngördüğü mali gücünü aşan bir harcamanın yapılmış olması, hediye verebilmek için borç yükü altına girilmiş olması, mal varlığını elinden çıkarmak suretiyle alınmış olması gibi ölçüler gerçekte nişan hediyesi olan ve nişanın sona ermesi halinde kanundaki mevcut düzenleme çerçevesinde istenebilmesi gereken bir çok şeyin istenebilmesini ve iadesini engelleyecektir. Bu sebeple Yargıtay'ın bu kararları, isabetli görülmemektedir. Bu durumda hediye mutad dışı niteliği nasıl belirlenecektir? Hakim öncelikle verilen şeylerin piyasanın ve günün şartlarına göre ekonomik bir değere sahip olup olmadıklarını belirlemelidir¹¹⁴. Bundan sonra hediye o yöredeki örf ve adete, tarafların dahil oldukları çevreye, meslek ve mevkilerine mal varlıkları ve kazançlarına, kısaca sosyal ve ekonomik durumlarına göre, yüksek bir değer taşıyıp taşımadıklarını nazara alarak

111 Zevkliler, 674.

112 Hatemi/Serozan, 66.

113 Y.3.HD. 14.12.1992, E.2583, K.20629,(YKD.1993;C.19, S.5, 694.); Y.3.HD., 15.2.1993, E.1992/10475, K.1993/2105, (YKD. 1993, C.19- S.12, 1801).

114 Hatemi/Serozan. 66.

hediyenin mutad dışı değerini belirlemelidir¹¹⁵. Bu çerçevede giyim eşyası, takı (mücevharat) kristal süs eşyası, yemek takımı, otomobil, hisse senedi veya bono gibi sair kıymetli evrak, deniz motoru, deniz kıyısında onbeş günlük bir tatil, televizyon, video, müzik seti ve hatta apartman dairesi, villa, dükkan gibi gayrimenkuller iadeye tabi tutulabilir. Bunun yanı sıra sıradan bir çikolata paketi, iadeye tabi olmazken kristal bir tabak içinde getirilen çikolatanın bedel olarak iadesi istenebilir. Yine tarafların ekonomik durumlarına göre, ipek bir eşarp veya kravatın altın kaplama bir kravat iğnesinin iadesi gerekebilir.

D) HEDİYE NİŞANLILARA VERİLMİŞ OLMALIDIR

1. Nişanlıların Birbirlerine Vermiş Oldukları Hediyeler

Geri verilmesi istenebilecek hediyelerin başında nişanlıların birbirlerine verdikleri hediyeler gelir. Bu hediyelerin iadesini, ancak nişanlılar birbirlerinden isteyebilirler¹¹⁶. Nişanlıların ana ve babalarının veya üçüncü şahısların diğer nişanlıya vermiş oldukları hediyeyi nişanlı vermiş kabul edilemez¹¹⁷. Bununla beraber 3678 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önce ana ve baba ve onlar gibi hareket edenlerin diğer nişanlıya verdikleri hediyeleri Medeni Kanununun 86. maddesi çerçevesinde geri isteme hakları bulunmamaktaydı. Bu sebeple doktrin ve Yargıtay, bunların iadesini de Medeni Kanununun 86. maddesi çerçevesinde sağlayabilmek düşüncesiyle nişanlılardan birinin ana ve babası veya yakınları tarafından diğer nişanlıya verilen hediyelerin de nişanlı tarafından verilmiş sayılacağını, dolayısıyla iadenin de onun tarafından istenebileceğini kabul etmekteydiler¹¹⁸.

115 Oğuzman/Dural, 56.

116 Y.6.HD.1.4.1980,E.1979/11014,K.1980/3155,(YKD.1981,C.7.S.6.695);Y.6.HD., 26.3.1966,E.5698,K.1172,"...Davayı nişanlı Mehmet'in babası Haşim doğrudan doğruya nişanlı Havva'nın babası Latif aleyhine açmıştır. Nişan hediyelerinin iadesi hakkındaki bu gibi davaları MK. m.86 hükmüne göre ancak nişanlılar birbirleri aleyhine açabilirler." (ABD.1966, S.4.758).

117 Akyol, 239.

118 Öztan,46;Gürsel,25;Y.6.HD.9.7.1974,E.3194,K.3424,(İKİD.1974,3137);Y.3.HD., 28.12.1987,E.6171,K.12796,"...ancak, nişan hediyelerini bizzat nişanlılar birbirine verebileceği gibi; ana, baba, babaanne, dede, abla, kardeş gibi nişanlının çok yakınları da nişanlanan çocukları için,onun adına, diğer nişanlıya hediye verebilirler. Bunların verdikleri hediye de nişanlının verdiği hediye olarak kabul edilmektedir." (YKD. 1988,C.14,S.3.335).

Nişanlılardan birinin diğer nişanlının babasına verdiği hediye de, babası tarafından nişanlı adına alınmış olmadıkça, nişanlıdan istenemez¹¹⁹. Yargıtay, özellikle başlık ve benzeri adlar altında yapılan ödemelerde, baba tarafından kız adına alınıp alınmadığını incelemeksizin, verilenlerin iadesini sağlamak amacıyla, bunların baba tarafından kız adına alındığını varsayarak, nişanlı kızdaki istenebileceğini kabul etmektedir¹²⁰. Çoğu zaman, babanın şahsına verilen bu tür para ve eşyanın kızdaki istenebileceğinin kabulü, onu almadığı bir şeyden sorumlu tutmak olacaktır¹²¹. Dolayısıyla, Yargıtay'ın bu hususla ilgili uygulamasının isabetli olmadığını belirtmek gerekir.

2 Nişanlılardan Birinin Ana ve Babasının veya Onlar Gibi Hareket Edenlerin Diğer Nişanlıya Verdikleri Hediyeler

Nişanlıların yanı sıra, onların ana ve babaları da nişanlılık dolayısıyla hediyeler verirler. Nişanın sona ermesi halinde, tıpkı nişanlıların birbirine verdiği hediyeler gibi bunlar da geri istenebilmelidir. Oysa, 3678 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önce, nişanlıların birbirine verdiği hediyeleri geri isteyebilecekleri hükme bağlanmıştı. Dolayısıyla, Medeni Kanunun 84. maddesinde, maddi tazminat talebi bakımından ana ve baba veya onlar gibi hareket edenlere tanınan hak, hediyelerin iadesinde tanınmamıştı. Bu durumda, ana-baba veya onlar gibi hareket edenler, ancak genel hükümler (BK.m.61-66, 244-245) çerçevesinde verdiklerini geri isteyebilmekteydi¹²². Bunun sonucu olarak Yargıtay, Medeni Kanunun 86. maddesi çerçevesinde iadeyi sağlayabilmek için, ana ve baba ve diğer yakınlar tarafından verilen hediyelerin nişanlı adına verilmiş olduğunu ve onun tarafından iadesinin istenebileceğini kabul etmekteydi¹²³. Doktrinde de Medeni Kanunun 84. maddesi kıyasen uygulanarak ana-baba ve onlar gibi hareket edenlerin de iade talebinde bulunabilmeleri gerektiği ileri sürülmekteydi¹²⁴.

3678 sayılı kanunla yapılan değişiklikle kanun koyucu, nişanlılardan birinin ana-babası veya onlar gibi hareket edenlerin de

119 Akyol, 239.

120 Y.6.HD., 1.4.1980,E.1979/11014, K.1980/3155,(YKD. 1981,C.7, S.6., 695).

121 Akyol, 239.

122 Tekinay, 31; Feyzioğlu, 57.

123 Bkz. dn. 118

124 Öztan, 46; Köprülü, 488; Akyol, 239; Gmür/Çernis, 741.

diğer nişanlıya vermiş oldukları hediyeleri, geri isteyebileceklerini hükme bağlamıştır (MK. m.86). Artık ana ve babalar veya onlar gibi hareket edenler de nişanlıya verdikleri mutad dışı hediyeleri geri isteyebileceklerdir.

Ana-baba gibi hareket edenlerden, nişanlıların evlenmelerini sağlamaya, en azından kolaylaştırmaya çalışan ve bu amaçla masraf yapan kimseleri anlamak gerekir¹²⁵. Bunlar, ana ve baba hayatta olmadığı veya mali durumları iyi olmadığı için böyle hareket etmiş olabilirler. Medeni Kanununun 84. maddesi bunların iyi niyetle yaptıkları masrafları, nişanın bozulması halinde isteyebileceklerini hükme bağlamıştı. 3678 sayılı Kanunla yapılan değişiklik gereği artık verdikleri heriyeleri de geri isteyebilmeleri mümkün hale gelmiştir.

Ana-baba gibi hareket edenler, nişanlının büyükbaba, babaanne, anneanne, hala, dayı, teyze, amca gibi yakınları olabileceği gibi, evlat edinen, yanında bulunduğu koruyucu aile veya yıllardır yanlarında çalıştığı kimseler de olabilir¹²⁶. Hatta nişanlıya bakmakta olan bir müessese, örneğin, Darülaceze, kimsesizler yurdu veya fakir ve kimsesiz çocukları evlendirmek amacıyla kurulmuş bir vakıf veya dernek de ana-baba gibi hareket edenler olarak kabul edilebilir ve verdiklerini geri isteyebilirler¹²⁷.

3. Üçüncü Şahısların Verdikleri Hediyeler

Nişanlılık dolayısıyla üçüncü şahıslar da nişanlılara hediyeler vermiş olabilirler. Ancak, nişanın sona ermesi halinde bunların verdikleri hediyeler Medeni Kanununun 86. maddesine göre geri istenemez. Tabii bunun için, hediye veren üçüncü şahısların ana-baba gibi hareket edenlerden olmamaları gerekir.

Yalnız üçüncü şahısların nişanlılara verdikleri hediyeler değil, nişanlıların üçüncü şahıslara veya nişanlılardan birinin akrabalarının, kendi akrabaları olan nişanlıya veya nişanlıların ana ve babalarının ve diğer yakınlarının nişanlanma dolayısıyla birbirlerine verdikleri hediyeler de Medeni Kanununun 86. maddesi kapsamı dışında kalır¹²⁸.

Bu hediyelerin geri verilmesi genel hükümler çerçevesinde istenebilir. Buna göre, sebepsiz zenginleşme veya bağışlamadan rücu

125 Oğuzman,56; Köprülü/Kaneti, 59; Belgesay, 18; Arsebük, 533 dn. 95.

126 Oğuzman, 56; Tekinay, 46; Hatemi/Serozan, 66.

127 Feyzioğlu, 67;Belgesay, 18;Tekinay,46;Akıntürk,46;Yavuz, 268.

128 Oğuzman, 64; Tekinay, 32;Hatemi/Serozan,66.

şartlarının gerçekleşmiş olması gerekir¹²⁹. Eğer taraflar evlenmenin gerçekleşmesi veya evlenmeyi kolaylaştırmak amacıyla verdiklerini ispatlayabiliyorlarsa, evlenmenin gerçekleşmemesi halinde sona eren sebep dolayısıyla verdikleri hediyelerin geri verilmesini isteyebilirler¹³⁰.

E) HEDİYELER NİŞANLILIK İLİŞKİSİ İÇİNDE VERİLMİŞ OLMALIDIR

Geri verilmesi istenen hediyelerin, nişanlanma yapılırken veya nişanlılık ilişkisi devam ederken verilmiş olması gerekir¹³¹. Nişanlanma öncesi verilen hediyeler, her ne amaçla verilmiş olurlarsa olsunlar, nişan hediyesi kabul edilerek Medeni Kanunun 86. maddesi çerçevesinde iadeleri istenemez¹³². Bununla beraber, nişanlanma yapılacağı inancıyla verilen hediyelerin de nişanlılık ilişkisi içinde verilmiş gibi Medeni Kanunun 86. maddesine göre iadesinin istenebileceği savunulmaktadır¹³³. Nişan hediyesi niteliği taşımayıp, bir beklentiye binaen verilen bu gibi şeylerin, eğer şartları varsa sebepsiz zenginleşme veya bağışlamadan rücu hükümlerine göre istenebileceğini kabul etmek daha isabetli görünmektedir¹³⁴.

Evlenme niyeti olmaksızın, birlikte yaşamayı sağlamak üzere verilenler, tarafların aralarında nişanlılık ilişkisi bulunmadığı için Medeni Kanunun 86. maddesi kapsamına girmezler¹³⁵. Bu tür birleşmelerde verilenler ahlaka aykırı bir amacın elde edilmesine yönelik olduğu için Borçlar Kanununun 65. maddesi gereği iadeleri istenemeyecektir. Diğer taraftan, tarafların evlenme niyeti varsa,

129 Oğuzman, 64; Tekinay, 32; Öztan,46; Göktürk,282; Belgesay.,22.

130 Tekinay, 31; Feyzioğlu, 57; Saymen/Elbir,58;Oğuzoğlu,30.

131 Oğuzman, 63; Tekinay, 25; Yavuz,264.

132 Oğuzman, 63 dn.37; Akyol, 238. Aksi görüş için bkz. Gmür/Çernis,741-742.

133 Öztan, 42; Egger/Çağa,49; Feyzioğlu, 58; Zevkliler,673.

134 Akyol, 238 dn.14; Oğuzman, 63 dn. 37.

135 Hatemi/Serozan, 51; Oğuzman, 63; Gürsel,31; Y.3.HD., 31.5.1988,E.3828,K. 3973,"...Davacı vekilinin ilk celsedeki beyanlarından davacının dahi taraflar arasında bir nişanlılık ilişkisi bulunmadığını kabul ettiği ve dinlenen tanık sözlerine ve toplanan diğer delillere göre karı-koca gibi uzun süre bu ilişkilerini sürdürdükleri ve bu süre içerisinde evlenmenin icrası için hiç bir girişimde bulunulmadığı ve bu ilişkinin devamını sağlamak için davacının zaman zaman davalıya hediyeler verdiği ve davalının da bu süre içinde nikahın yapılması için bir istekte bulunmadığı kesinlikle anlaşılmaktadır. Bu durumda, Borçlar Kanununun 65. maddesi hükmüne göre davacı verdiği hediyeleri geri istemeyecektir." (YKD.1988,C.14,C.9.1212).

nişanlılık ilişkisi sırasında cinsel ilişkiye girmeleri bu ilişkiyi sona erdirmeyeceği için, daha sonra nişanın evlilik dışında bir sebeple sona ermesi halinde, verilenlerin iadesi Medeni Kanunun 86. maddesine göre istenebilir¹³⁶. Bu sebeple, taraflar evlenme niyeti taşımakla beraber, resmi nikahtan önce dini nikah yapmışlar ve bu arada birlikte yaşamışlarsa, ilerde resmi nikah yapacakları anlaşılıyorsa, bu durumda nişanlılık ilişkisinin devam ettiğinin ve nişanlılığın sona ermesi halinde hediyelerin geri istenebileceğinin kabulü gerekir¹³⁷. Ancak, evlenme niyetleri olmaksızın, dini nikah yaparak birlikte yaşamaya başlayanların aralarındaki ilişki nişanlılık olmadığı için verilen hediyelerin iadesi de Borçlar Kanununun 65. maddesi gereği talep edilemez¹³⁸.

Nişanlılık içinde verilen hediyeler, tarafların evlenmelerinden sonra meydana gelecek, ölüm, boşanma gibi hallerde Medeni Kanunun 86. maddesine göre geri istenemez¹³⁹.

Düğün hediyesi olarak verilen şeyler de nişan hediyesi sayılamaz. İlerde tarafların boşanmaları veya evliliğin ölümle sona ermesi halinde bu tür hediyelerin iadesi Medeni Kanunun 86. maddesine göre istenemez¹⁴⁰.

IV. HEDİYELERİN GERİ VERİLMESİNİN TALEP EDİLMESİ

Nişan hediyesi, çoğu zaman nişanlılar arasındaki sevgi, saygı ve yakınlaşmanın sağlanması ve artarak devamı için verilir. Nişanın sona ermesi ile bu sebeplerden yoksun hale gelen hediyelerin geri verilmesi istenebilecektir. Medeni Kanunun 86. maddesi olmasaydı, bu geri verme talebi sebepsiz zenginleşme (BK.m.61 vd) ve

¹³⁶ Hatemi/Serozan,51; Akyol,242;Y.HGK., 21.2.1951, E.2-45-11,K.28,(Olgaç, 146).

¹³⁷ Hatemi/Serozan, 51.

¹³⁸ Gürsel, 31, Hatemi/Serozan,51, Oğuzman, 63 dn.37.

¹³⁹ Feyzioğlu, 58; Y.4.HD.26.10.1989. E.3902, K.8195."...Alan tarafın mal varlığına dahil olan hediye ancak bağışlamadan rücu şartları varsa geri istenebilir. Her ne kadar davaya konu edilen gerdanlık davalıya nişanlısı tarafından verilmiş ve MK.86. maddesi hükmünce nişanın bozulması halinde nişanlılardan herbiri diğerine verdiği hediye geri isteme hakkına sahip ise de; nişandan sonra gerçekleştiğinden gerdanlık artık davalının malvarlığına girmiştir. Ortada bağışlamadan dönülmesini gerektirecek bir sebebin varlığı da ileri sürülmemiştir." (Yasa Hukuk Dergisi, 1989,C.12,S.12.1660).

¹⁴⁰ Göktürk, 282,; Gürsel, 27; Tuor/Artus, 143;Y.HGK., 21.1.1953,E.2-138-16, K.8, (Olgaç,149).

bağışlamadan rücu (BK.m.244-245) hükümlerine göre ileri sürülebilirdi¹⁴¹. Ancak, nişanlanmanın hediye vermenin hukuki sebebi sayılması mümkün olmadığı, daha çok saiki olduğu gözönünde tutulursa, sebepsiz zenginleşme hükümlerine her zaman başvurulamayacaktır¹⁴². Bağışlamadan dönme şartlarının gerçekleşmesi ise daha zordur¹⁴³. Bu sebeple kanun koyucu, nişanın sona ermesi halinde hediyelerin geri verilmesini hiç bir şarta bağlamaksızın özel bir hükümle düzenlemiştir. Öyleki, nişanın sona ermesi halinde, kusuru olsun veya olmasın, nişanlılardan her biri verdiği hediyeyi geri isteyebilir (MK.m.86).

Hediyelerin geri verilmesi talebi, tazminat taleplerinden farklı olarak, karşılıklı olarak ileri sürülebilir. Medeni Kanununun 86. maddesi, nişanlılardan her birinin verdiği hediyeleri geri isteyebileceğini öngörmüştür. Bunun yanı sıra, 3678 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle nişanlılardan birinin ana ve babasının veya onlar gibi hareket edenlerin de diğer nişanlıya vermiş oldukları hediyeleri geri isteyebilecekleri hükme bağlanmıştır. Ancak, nişanlılardan birinin diğer nişanlının ana ve babasına veya onlar gibi hareket eden yakınlarına verdikleri hediyeleri, Medeni Kanununun 86. maddesi çerçevesinde isteyebilmeleri öngörülmediğinden, bunların iadesi genel hükümlere göre istenebilir.

Hediyelerin geri verilmesi için karşı tarafça talep edilmiş olması gerekir. Bu bakımdan, nişanın sona ermesi kendiliğinden iadeyi zorunlu kılmaz¹⁴⁴. Hediyelerin geri verilmesine ilişkin talep şahsi (nisbi) bir taleptir¹⁴⁵. Hediyeler, verilen nişanlının malvarlığında aynen mevcut olsa bile, onun mülkiyetine geçmiş olduğu için talep aynı nitelik taşımaz¹⁴⁶. Bunun sonucu olarak hediye, üçüncü bir şahsa temlik edilmişse, üçüncü şahıs kötüniyetli dahi olsa, ona karşı iadeye ilişkin bir talepte bulunulamaz¹⁴⁷.

Hediyelerin geri verilmesinin dava yoluyla talep edilmesi gerekmez. Ancak, iadeye ilişkin talepler cevapsız kalırsa dava yoluna başvurmak gerekecektir. Hediyelerin iadesine ilişkin talebin nisbi bir talep olması sebebiyle açılacak dava istihkak davası değil alacak

141 Schwarz/Davran, 51; Egger/Çağa, 48; Oğuzman, 61; Öztan, 44.

142 Schwarz/Davran, 51; Egger/Çağa, 48; Tekinay, 25; Feyzioğlu, 49; Öztan, 45.

143 Schwarz/Davran, 51; Öztan, 44; Feyzioğlu, 49; Oğuzman, 61.

144 Tekinay, 26; Oğuzman, 64; Feyzioğlu, 57; Öztan, 44; Birsen, 249.

145 Öztan, 43; Feyzioğlu, 48; Hatemi/Serozan, 67.

146 Oğuzman, 65; tekina, 30; Hatemi/Serozan, 67; Gmür/Çernis, 742.

147 Oğuzman, 66; Tekinay, 30; Öztan, 43.

davasıdır¹⁴⁸. Davanın hediye alan nişanlıya yöneltilmesi gerekir. Bununla beraber, kendisine karşı dava açılacak nişanlının henüz reşit olmaması halinde, dava kanuni temsilcisine karşı açılabileceği gibi, onun tarafından açılacak davalar da, onun adına kanuni temsilcisi tarafından açılabilir¹⁴⁹.

Hediyelerin geri verilmesini talep hakkından karşılıklı veya tek taraflı olarak vazgeçilmesi mümkündür¹⁵⁰. Hediyelerin iadesine ilişkin talep hakkı şahsi (nisbi) bir nitelik taşıdığı için bu haktan nişanlanma yapıldığında vazgeçebileceği gibi nişanlanma sona erdikten sonra da vazgeçilebilir. Doğmuş olan iadeyi talep hakkı, başkasına devredilebileceği gibi miras yoluyla da intikal eder¹⁵¹. Nişanın ölümle sona ermesi halinde mirasçıların hediyelerin iadesini isteyebilme haklarınının 3678 sayılı Kanunla tanınmış olduğunu belirtmiştik. Ancak, burada intikal edeceği ifade edilen talep hakkı, nişanın ölüm dışındaki sebeplerle sona ermesi halinde doğmuş bulunan talep hakkıdır. Eğer, nişanın sona ermesinden sonra nişanlılardan biri ölmüşse, onun mirasçıları hediyelerin iadesini isteyebileceklerdir.

V. GERİ VERMENİN KAPSAMI

Medeni Kanununun 86. maddesi verilen hediyelerin aynen iadesini öngörmüştür. Nişanın sona ermesi halinde, nişanlılar, aldıkları hediyeler ellerinde mevcutsa aynen vermekle yükümlüdürler¹⁵². Talep edilmesine rağmen iadede kaçınan tarafa karşı dava açılabilir. Açılan aynen iade davasında alınan ilam icraya konularak hediye davalıdan aynen alınabilir¹⁵³.

Hediye alan, verilenlerden elinde kalanla sorumludur. Elinde aynen mevcut olmasına rağmen, bunların bedelini ödemeyi teklif etmesi halinde karşı tarafın bu teklifi kabul zorunluluğu yoktur.

¹⁴⁸ Tekinay, 30; Öztan, 43.

¹⁴⁹ Feyzioğlu, 57; Öztan,44; Gürsel,25;Y.HGK., 6.2.1976,E.6-11, K.207,(İKİD. 1976, 4804); Y.HGK., 8.3.1972, E.1968/6-229,K.1972/146,(ABD.1972,S.4, 651).

¹⁵⁰ Egger/Çağa,49; Oğuzman,66;Öztan,43;Gmür/Çernis,742;Y.HGK., 30.1.1963,E.6-1,K.2, (İKİD.1963,2130).

¹⁵¹ Tekinay, 30; Oğuzman,66; Öztan, 43.

¹⁵² Y.3.HD.,30.3.1982,E.1981/5338,K.1982/1355,(YKD.1982,C.8,S.7,933); Y.3.HD.,6.5.1996,E.4389,K.5280,"... kural olarak; giyinilmekle, kullanılmakla eskijen ve tüketilen eşyaların iadesine karar verilemez." YKD.996,C.22,S.7.S.1054.

¹⁵³ Oğuzman/Dural,58.

Hediyelerin takasına veya mahsubuna ilişkin teklifler açısından da kabul zorunluluğu yoktur. Eğer dava açılmışsa, hakimin, aynı nitelikteki eşyanın takasına ilişkin talepleri reddetmesi gerekir (BK.m.118). Ancak, iade edilecek olan para ise, takas veya mahsubu mümkündür¹⁵⁴. Hatta nişanın bozulmasından dolayı lehine tazminat hükmedilen, bu alacağıyla hediye olarak verilmiş olan ve karşı tarafa geri verilmesi gereken paranın takasını talep edebilir¹⁵⁵.

Hediyeler, aynen mevcut değilse, karşılığının sebepsiz zenginleşme hükümlerine (BK.m.61-66) göre iadesi gerekir (MK.m.86). Kanun koyucu, bu hükümle Borçlar Kanunu'nun sebepsiz zenginleşmeye ilişkin hükümlerine açık bir yollama yapmıştır¹⁵⁶. Buna göre, nişan hediyelerinden bir kısmı veya tamamı iyiniyetle karşılıksız olarak elden çıkarılmışsa, bu durumda geriye ne kalmışsa iade sorumluluğu onunla sınırlıdır (BK.m.63)¹⁵⁷. Yargıtay, bir kararında hediyeler aynen mevcut değilse, bununla beraber benzerinin temini mümkünse benzerinin verilmesi gerektiğini, o da mümkün değilse bedelinin ödenmesi gerektiğini kabul etmiştir¹⁵⁸. Bu kararın, maddenin sebepsiz zenginleşme hükümlerine yaptığı yollama ile telifi zor görünmektedir. Sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre, hediye elden iyiniyetli olarak çıkarılmışsa iade borcu ortadan kalkar. Eğer kötüniyetli olarak elden çıkarılmışsa, misli mal niteliği taşıyan hediyelerin benzerinin temini yerine bedelinin para olarak ödenmesi gerekir.

Hediyeler elden iyiniyetli olarak çıkarılmış da olsa, elden çıkarılanların yerine malvarlığına giren şeyler varsa, bunların iadesi gerekir¹⁵⁹. Örneğin, hediye olan bilezik verilerek yerine gerdanlık alınmışsa, bu durumda ikame değer niteliği taşıyan gerdanlığın iadesi istenir. Hediyeler elden kötüniyetli olarak çıkarılmışsa ve bunun yerine giren ikame bir değer söz konusu değilse bedelinin tamamı ödenir (BK. m.63/2). Hediyelerden elde edilmiş tabii veya

154 Gürsel, 27.

155 Arsebük, 542; Gönensay, 15.

156 3678 sayılı kanunla yapılan değişiklikten önce 86. maddede, " Hediyeler, aynen mevcut değilse, bigayrihakkın mal edinmeye dair olan hükümlere tevkiyen tazmin olunur" ifadesi yer almaktaydı. Bununla sebepsiz zenginleşme hükümlerinin kastedildiği değişiklikten öncede kabul edilmekteydi, (bkz. Oğuzman, 65; Gönensay, 15; Gürsel, 24).

157 Y.3.HD., 16.3.1981, E.1437, K.1454, (YKD.1981, C.7, S.8, 960).

158 Y.3.HD., 30.3.1982, E.1981/5338, K.1982/1355, (YKD.1982, C.8, S.7, 933).

159 Tekinay, 30; Oğuzman, 65; Zevkliler, 674, 675.

hukuki semereler varsa, örneğin, hediye olarak verilen hisse senedinden kar elde edilmiş veya apartman dairesinin kirası alınmışsa, bunların da iadesi gerekir. Bunun gibi, hediye varlığı sebebiyle, yapılacak bir masraf yapılmamışsa, bu şekilde sağlanan kullanım yararının da iadesi gerekir. Semereler ve kullanım yararlarının iadesinde nişanlının iyi veya kötüniyetli olması durumu değiştirmez.

Tarafların iyiniyetli olup olmadıklarını belirlerken aralarındaki nişanlılık ilişkisinin mahiyetini gözönünde tutmak gerekir¹⁶⁰. Nişanlılık uzun sürmüştüğü¹⁶¹, nişanlı kızın nişanlı olan erkekten bir çocuğu olmuşsa¹⁶² veya hediyeler çalınmışsa¹⁶³, bu gibi durumlarda elden çıkarmanın iyiniyetli olduğunun kabulü gerekir.

Geri verilmesi gereken hediyelerin bedelinin tesbitinde taraflar anlaşamamışlarsa bilirkişiye başvurulmalıdır¹⁶⁴.

VI. İSPAT KÜLFETİ, YETKİLİ MAHKEME VE ZAMAN-AŞIMI

A) İSPAT KÜLFETİ

Nişanın sona ermesi halinde, hediyelerin geri verilmesine ilişkin talebe rağmen karşı taraf iadede kaçınırsa dava yoluna başvurulur. Dava yoluyla hediyelerin geri verilmesini isteyen tarafın ispat etmesi gereken bazı hususlar vardır. Bunların başında nişanlanma sözleşmesinin varlığı gelir. Bunun yanı sıra, hediyelerin bu nişanlılık ilişkisi içinde verilmiş olduğunun; nişanın sona erdiğinin; aynen iade talep ediliyorsa, hediyelerin davalının malvarlığında aynen bulunduğu da ispat edilmesi gerekir.

Nişanlanma sözleşmesinin yapılması şekle bağlı olmadığı gibi isbatı da şekle bağlı değildir¹⁶⁵. Dolayısıyla, bir nişanlanmanın varlığını, hediyelerin bu nişanlılık içinde verildiğini ve

160 Akyol, 237.

161 Y.6.HD.,14.5.1964, E.603,K.2337,(Akyol,237 dn.11).

162 Y.6.HD., 21.1.1965, E.965, K.414,(Tekinay, 30 dn. 18 a).

163 Y.6 HD.25.6.1965,E.1046,K.3053,(Akyol, 237 dn. 13).

164 Öztan, 43; .Zevkliler,675; Y.3.HD.,9.3.1992,E.1991/6627,K.1992/4927,(YKD. 1992, C.18,S.5,691).

165 Tekinay,16; Egger/Çağa,32; Feyzioğlu, 28; Akıntürk,28.

nişanlanmanın sona erdiğini iddia eden, bu iddiasını her türlü delille ispat edebilir¹⁶⁶.

Kendisine ispat külfeti düşen davacı bir takım karinelere de yararlanabilir. Örneğin, nişan töreninin yapılmış olması, nişanlılığın geçerliliği ve isbatı için zorunlu değilse de, her iki hususun varlığına delil teşkil etmesi bakımından ispat kolaylığı sağlar.

Diğer taraftan nişanlanmanın ancak yazılı delille ispat edilebileceği de ileri sürülmüştür¹⁶⁷. Postacıoğlu ise, bir ayırım yaparak, örf ve adete uygun bir nişan töreni yapılmışsa yazılı delille isbatın gerekemeyeceğini; bununla beraber, manevi imkansızlık olmamak kaydıyla, törensiz yapılan nişanlanmaların ancak yazılı delille ispat edilebileceğini savunmaktadır¹⁶⁸. Medeni Kanun, nişanlanmanın gerek geçerliliği, gerekse isbatı bakımından hiçbir şekil şartı öngörmemiştir. Bunun yanı sıra, nişanlanma mahiyeti gereği, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 293. maddesinin 4. bendinde hükme bağlanan, iki tarafın durumuna göre senede bağlanmaları teamülden olmayan, şahitle isbatı mümkün olan işlerdendir¹⁶⁹. Bu sebeple, yazılı delille ispat zorunluluğu, nişanlanmanın mahiyeti ile bağdaşmamaktadır.

Tarafların nişanlanmaları gibi nişanlılık sırasında verdikleri hediyeleri senede bağlamaları da örf ve adetten değildir. Bu sebeple, varlığı, gerek şahitle, gerek tarafların ikrarıyla, gerekse yeminle ispat edilebilir¹⁷⁰.

Nişan hediyelerinin kötü niyetle elden çıkarıldığı iddia ediliyorsa, bunun isbatı iddia edene düşer¹⁷¹. Hediyelerin geri

166 Feyzioğlu, 28; Postacıoğlu, 97; Akıntürk, 28; Zevkliler, 662; Arsebük, 524.

167 Belgesay, 14; Y.2.HD., 4.7.1949, E.2762, K.1838, (Olgaç, 146).

168 Postacıoğlu, 99.

169 Feyzioğlu, 28; Postacıoğlu, 97, 99; Oğuzman, 32 dn. 4; Öztan, 20; Göktürk, 276; Hatemi/Serozan, 38; Akıntürk, 28.

170 Y.6.HD., 9.7.1974, E.3194, K.3424, "...Diğer nişan hediyeleri hakkında davacı şahit dinletmiştir. Mahkeme, bu şahitlerin yakın akrabaları oldukları nedeniyle sözlerine itibar etmemiştir. Ancak, bir kimsenin yakın akrabası bulunması mutlak surette şahadetin geçersizliğini kabul için geçer bir sebep değildir. Geleneklerimize göre nişanlanmanın daha ziyade akrabalar arasında yapıldığı gözönünde tutulduğunda, bu şahitlerin beyanlarına itibar olunması zorunluluğu vardır." (İKİD. 1974, 3137).

171 Gürsel, 25.

verilmesine ilişkin talebin zamanaşımına uğradığını iddia eden de bu iddiasını isbatla yükümlüdür¹⁷².

B) YETKİLİ MAHKEME

Hediyelerin geri verilmesi için açılacak davaların, hangi mahkemede açılacağına ilişkin özel bir yetki kuralı yoktur. Bu davalar genel hükümler çerçevesinde davalının ikametgahı mahkemesinde açılır (HMUK.m.9).

Tekinay, bu davalarda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 10. maddesinde öngörülen yetki kuralının da uygulanabileceğini ileri sürmektedir¹⁷³. Buna göre, sözleşmenin yerine getirileceği yani tarafların evlenecekleri yer mahkemesi yanı sıra, davacı veya vekili, dava açıldığı tarihte orada bulunmak kaydıyla nişanlanma sözleşmesinin yapıldığı yer mahkemesi de yetkilidir. Ancak, sözleşmelerden doğan uyumsuzluklar için öngörülmüş bu hükmün, bir aile hukuku sözleşmesi olan nişanlanmaya uygulanması, mahiyetine uygun düşmeyeceği için sözkonusu olmasa gerektir. Her şeyden önce, aile hukuku sözleşmesi olan nişanlanmanın icrası, malvarlığı değerlerine ilişkin olmayıp şahısvarlığı değerlerine ilişkindir¹⁷⁴. Sözleşme niteliğinden hareket edilse bile, nişanlanma sözleşmesinin icrası evlenme olarak nitelenemez. Nişanlanma sözleşmesinin yapılmasıyla taraflar arasında nişanlılık ilişkisi doğar. Nişanlılık ilişkisi içinde, taraflar hak ve yükümlülükler sahiptirler. Evlenme yükümlülüğü de bunlardan biridir. Ancak, yukarıda da belirttiğimiz gibi, nişanlanma evlenmeye zorlama hakkı vermez (MK.m.83). Nişanlanma sözleşmesinin icrası sadece evlenmeyi değil, nişanlılık ilişkisi olarak nitelenen statü içinde tarafların yerine getirmekle yükümlü oldukları tüm hak ve yükümlülükleri kapsar.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 10. maddesinin, nişanlanma sözleşmesinin mahiyetiyle bağdaşmaması itibarıyla, nişanlanmanın sona ermesinden doğan tazminat ve hediyelerin iadesine ilişkin davaların, genel kural gereği davalının ikametgahı

¹⁷² Oğuzoğlu, 31; Arsebük, 545; Gürsel, 16.

¹⁷³ Tekinay, 63.

¹⁷⁴ Y.3.HD., 23.3.1992,E.1991/7780,K.1992/6187,"...Öte yandan tarafların arasında icra edilen nişan sözleşmesi şahıs varlığı sözleşmesi niteliğinde bulunmaktadır. Bu nedenlerle, bu tür sözleşmeye HMUK'nın 10. maddesi vede 20. maddesi hükümlerinin uygulanma olanağı bulunmamaktadır." (YKD.1992,C.18,S.7.1033).

mahkemesinde açılabilirliğini kabul etmek gerekir¹⁷⁵. Ana-baba veya onlar gibi hareket edenlerin açacağı davalar bakımından da aynı mahkeme yetkili olacaktır.

C) ZAMANAŞIMI

Medeni Kanununun 87. maddesi, nişanlanmadan doğan taleplerin, nişanın bozulmasından itibaren bir yıl içinde zamanaşımına uğrayacağını hükme bağlamıştır¹⁷⁶. Bu bir yıllık süre tazminat talepleri yanı sıra, hediyelerin geri verilmesine ilişkin taleplerde de geçerlidir¹⁷⁷. Yıllar sonra ileri sürülebilecek böyle bir talebin aile kurmuş biri için doğuracağı sıkıntılar düşünülürse, zamanaşımının bir yıl olarak belirlenmesi yerinde bir düzenlemedir¹⁷⁸.

Kanun koyucu, zamanaşımının nişan bozulmasından itibaren başlayacağını öngörmüştür. Buradaki bozulmadan kastın nişanın sona ermesi olduğunu kabul etmek gerekir. buna göre, nişanın ölümle sona ermesi halinde ölüm tarihinden; gaiplik sonucu sona ermişse gaiplik kararının verilme tarihinden; anlaşma ile sona ermişse, anlaşmanın yapıldığı tarihten; bozucu şart sözkonusu ise bunun gerçekleşme tarihinden; dönme (rücu) beyanı sözkonusu ise bunun karşı tarafa varma tarihinden itibaren zamanaşımı işlemeye başlar¹⁷⁹. Ancak, her zaman sona erme tarihinden itibaren başladığını kabul etmek, hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurabilir. Örneğin, başkasıyla evlendiği veya ilk nişanı bozma niyetiyle ikinci kez nişanlandığı hallerde hediyelerin iadesinden kaçınmak isteyen taraf, bunu karşı taraftan gizleyerek bir yıllık sürenin dolmasını sağlayabilir¹⁸⁰. Bu gibi durumlarda zamanaşımını ileri sürmek dürüstlük kuralı (M.K. m.2) ile bağdaşmaz¹⁸¹. Bu sebeple, özellikle açık bir bozma beyanının bulunmadığı, nişanın zimmi olarak bozulduğu veya karşı tarafın, nişanı bozduğu halde hileli ve oyalayıcı davranışlarda diğer nişanlıdan gizlediği hallerde, iade

¹⁷⁵ Y.6.HD.31.10.1980. E.4840, K.9264, (YKD.1981,C.7.S.4.440).

¹⁷⁶ Maddedeki "sakit olur" ifadesi hak düşürücü süre intibamı uyandırmıyorsa da, maddenin kenar başlığının "müruru zaman" olması ve işin mahiyeti bu sürenin zamanaşımı süresi olduğunu göstermektedir, bkz., Saymen/Elbir, 65; Tekinay, 62; Oğuzman, 66; Öztan, 59; Gürsel, 32.

¹⁷⁷ Feyzioğlu, 81; Tekinay, 61; Saymen/Elbir, 65; Oğuzman, 66.

¹⁷⁸ Schwarz/Davran, 52; Feyzioğlu, 82; Tekinay, 61.

¹⁷⁹ Saymen/Elbir, 65.

¹⁸⁰ Tekinay, 62.

¹⁸¹ Oğuzman/Dural, 59.

talebi için zamanaşımının nişanın bozulduğunun öğrenilmesinden itibaren başlayacağını kabul etmek dürüstlük kuralına (MK.m.2) ve hakkaniyete daha uygundur¹⁸².

Talebin zamanaşımına uğradığını iddia eden bu iddiasını isbatla yükümlüdür¹⁸³. Zamanaşımının durması veya kesilmesi hakkında genel hükümler uygulanır (BK. m.127-140).

Ana-babanın veya onlar gibi hareket edenlerin iade talepleri bakımından da bir yıllık zamanaşımı geçerli olmakla beraber, bunların nişanın sona erdiğini öğrenmeleri nişanlılara göre daha geç olabileceğinden, zamanaşımı süresinin öğrenme tarihinden itibaren işlemeye başlayacağını kabul etmek hakkaniyete daha uygun olur¹⁸⁴.

VII. SONUÇ

Nişan hediyesi, nişanlılık ilişkisinin mahiyetinden kaynaklanan ve temellerini örf ve adette bulan karşılıksız kazandırmaları ifade eder.

Hediye verilmesi, hukuki niteliği itibariyle bir bağışlamadır. Bu niteliği hediye verilmesi ve daha önemlisi bunların iadesine ilişkin hususlarda bağışlama hükümlerinin uygulanması gerektiği düşüncesini akla getirebilir. Ancak, kanun koyucu nişanlanmayı ve nişanlılık ilişkisi içinde verilen hediyelerin nişanın sona ermesi halinde iadesini özel hükümlerle düzenlediği için, bağışlama hükümlerinin uygulanması söz konusu olmaz.

Nişanlanmanın sona ermesi halinde hediyelerin iadesine ilişkin düzenleme Medeni Kanununun 86. maddesinde yer almıştır. Bu hüküm, esas olarak, nişanlanmanın sona ermesi halinde tarafların nişanlılık ilişkisi içinde birbirlerine verdikleri hediyeleri karşılıklı olarak aynen iade etmelerini öngörmektedir. Hediyeler aynen mevcut değilse bu durumda iadenin sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre yapılacağı da aynı maddede hükme bağlanmıştır.

Bu maddede 23.11.1990 tarihinde 3678 sayılı kanunla üç önemli değişiklik gerçekleştirilmiştir. Değişiklikten önce, nişanlanmanın nişanlılardan birinin ölümü sebebiyle sona ermesi halinde hediyelerin iadesinin istenemeyeceği hükme bağlanmış iken, değişiklikle bu halde de hediyelerin istenebilmesi öngörülmüştür.

182 Tekinay, 62; Oğuzman, 66; Öztan, 59; Sirmen, 380; Velidedeoğlu, 40; Egger/Çağa, 50; Gmür/Çernis, 743.

183 Oğuzman, 66; Oğuzoğlu, 31; Gönensay, 16; Arsebük, 545.

184 Saymen/Elbir, 65; Feyzioğlu, 82; Velidedeoğlu, 40.

Böylece, nişanlısı ölen taraf ve nişanlı olan çocukları ölen aile bakımından manevi değer taşıyan ancak, artık kendilerine yabancı olan kimselerin elinde bulunan hediyelerin iadesi sağlanmış olacaktır. Bu bakımdan değişikliğin isabetli olduğunu belirtmek gerekir.

İkinci değişiklik, verdikleri hediyeleri geri isteyebileceklerin çevresi genişletilerek yapılmıştır. Değişiklikten önce sadece nişanlılar birbirlerine verdikleri hediyeleri geri isteyebilmekteydiler. Bunlar dışında kalanlar ise, şartları gerçekleşmiş olmak kaydıyla sebepsiz zenginleşme veya bağışlamadan rücu hükümlerine göre verdiklerini isteyebilmekteydiler. Değişiklikle nişanlılardan birinin ana-babasının veya onlar gibi hareket edenlerin diğer nişanlıya verdikleri hediyeleri Medeni Kanununun 86. maddesine göre geri istemeleri mümkün hale gelmiştir.

Üçüncü değişiklik, iadesi istenebilecek hediyelerin niteliğine ilişkin olarak yapılmıştır. Buna göre, ancak mutad dışı hediyeler geri istenebilecektir. "mutad dışı" ifadesi yeterince açık olmadığı için ihtilaflara yolaçabilir mahiyettedir. Hediyeğin mutad dışı niteliği, o yöredeki örf ve adete, hediyeğin piyasanın ve günün şartlarına göre sahip olduğu ekonomik değere ve özellikle tarafların sosyal ve ekonomik durumlarına göre taşıdığı mali değerın yüksekliğine göre belirlenmelidir. Bu şekilde yapılacak bir tesbitte, tüketime tabi olan ve bedellerinin tesbiti güçlük arzeden ve tarafların sosyal ve ekonomik durumları bakımından fazla önem taşımayan hediyeler iade kapsamı dışında kalacaktır. Bu çözüm tarzı hayat şartlarına ve hakkaniyete daha uygun düşeceğinden değişiklik isabetli olmuştur.

Eğer geri istenen hediye, verilen şahsın malvarlığında aynen bulunuyorsa aynen iadesi gerekir. Kanun koyucu, aynen bulunmama halinde sebepsiz zenginleşme hükümlerinin uygulanacağını öngörmüştür.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Akıntürk, T.: Aile Hukuku, 2. Bası, Ankara 1975.
- Akyol, Ş.: Medeni Hukukta Uygulama Örnekleri, Cilt I, İstanbul 1971.
- Arsebük, E. : Medeni Hukuk, Cilt II, Ankara 1940.
- Belgesay, M.R.: Türk Kanunu Medenisi Şerhi II, Aile Hukuku Birinci Cilt, İstanbul 1950
- Birsen, K.: Menedi Hukuk Dersleri, Umumi Esaslar, Şahsın Hukuku-Aile Hukuku, 4. Bası, İstanbul 1958
- Egger, A.: İsviçre Medeni Kanunu Şerhi, Aile Hukuku (Çev.T.Çağa), 2.Bası, İstanbul 1943.(Egger/Çağa)
- Erdem, F.H.: Genel Olarak "Başlık" Sorunu ve Bu Sorunun Eski Hukukumuzda İrdelenmesi, DÜHFD, 1993, S.6,s.403-426.(Erdem, Başlık)
- Erdem, S.: İlmi Kazai İctihatlarla Aile hukuku, İstanbul 1966.
- Feyzioğlu, F.N.: Aile Hukuku, (Bu baskıyı hazırlayanlar H.C. Özakman/M.E.Sarıal), 3. Bası, İstanbul 1986
- Gmür, M.: Medeni Kanuna Göre Nişanlılık Münasebeti (Çev.V.Çernis), İHFM., C.10, S.3-4, s.721-744). (Gmür/Çernis)
- Göktürk, H.A.: Türk Medeni Hukuku, 3. Bası, Ankara 1954.
- Gönensay, A.S.: Medeni hukuk, Cilt II, Aile Hukuku, İstanbul 1937
- Gürsel, N.: Nişanın Bozulması Halinde Maddi ve Manevi Tazminat ve Nişan Hediyelerinin-Ağırlığın Geri Verilmesi, AD. 1963, S.1-2, s.18-32.
- Hatemi, H.: Hukuka ve Ahlaka Aykırılık Kavramı ve Sonuçları, (Özellikle BK.65 Kuralı), İstanbul 1976.
- Hatemi, H./Serozan, R.: Aile Hukuku, İstanbul 1993.
- Köprülü, B.: Medeni Hukuk (1-3.Kitaplar), İstanbul 1970-1971.
- Köprülü, B./Kaneti, S.: Aile Hukuku, İstanbul 1985-1986.
- Oğuzman, M.K.: Aile Hukuku Dersleri-I, Giriş, Nişanlanma, Evlenme, Boşanma, İstanbul 1990.
- Oğuzman, M.K./Dural, M.: Aile Hukuku, İstanbul 1994.
- Oğuzoğlu, H.C.: Medeni Hukuk-II, Aile Hukuku, 3. Bası, Ankara 1956,
- Olgaç, S.: Kazai ve İlmi İctihatlarla Türk Kanunu Medenisi ve İlgili Hususi Kanunlar, Cilt I, Ankara 1956.

- Öz, M.T.: BK.Md.65 Kuralının Sınırlandırılması Sorunu ve BK. Md. 20 Kuralı ile İlişkisi Rüşvet-Başlık Parası, İBD, 1985,C.59,S.1-2-3,s.105-130.
- Öztañ, B.: Aile Hukuku, 2.Bası, Ankara 1983.
- Postacıoğlu, İ.E.: Şehadetle İsbat Memnuniyeti ve Hudutları,2. Bası, İstanbul 1964.
- Saymen, F.H./Elbir,H.K.: Türk Medeni Hukuku, Cilt III, Aile Hukuku, Ankara 1957.
- Schwarz, A.B.: Aile Hukuku-I (Çev.B.Davran), İstanbul 1942. (Schwarz/Davran)
- Sirmen, L.: Nişanın Bozulmasında Manevi Tazminat, AÜHFD Ellinci Yıl Armağanı, Cilt 1-2, Ankara 1977, s .359-380.
- Tekinay, S.S.: Türk Aile Hukuku, 7. Baskı, İstanbul 1990.
- Tuor,P.: İsviçre Medeni Kanununun Federal Mahkeme İctihatlarına Göre Sistemli İzahı (Çev.A.Artus), Ankara 1956. (Tuor/Artus)
- Velidedeoğlu, H.V.: Türk Medeni Hukuku, 3. Bası,İstanbul 1963.
- Yavuz, N.: Nişan Hukukunda Hediyeleri Geri İsteme davası, Yargıtay Dergisi 1995 C.21, S.3, S.264- 277.
- Yavuz, N.: Uygulamada Nişan Davaları, Ankara 1995 (Nişan davaları)
- Zevkliler, A.: Medeni Hukuk, Giriş ve Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, Aile Hukuku, 4. Baskı, Ankara 1995.